

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Kompetent eller skyddsbehövande?

En kvalitativ studie om föreställningar kring barnets bästa och barns delaktighet inom
socialtjänsten

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp

Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits

Kandidatnivå

VT 2015

Författare: Ellinor Andersson och Johanna Magnusson

Handledare: Zulmir Becevic

Abstract

- Titel** Kompetent eller skyddsbehövande? En kvalitativ studie om föreställningar kring barnets bästa och barns delaktighet inom socialtjänsten
- Författare** Ellinor Andersson och Johanna Magnusson
- Nyckelord** Barnets bästa, delaktighet, barn som upplever våld, socialtjänsten
The best interests of the child, participation, domestic violence, social work

Barn som har upplevt våld i hemmet är en särskilt utsatt grupp i samhället eftersom en konsekvens av våldet kan göra att barnet får svårare att upprätta trygga och tillitsfulla relationer till andra. Det kan även hos barnet skapa känslor som skuld, svek, skam och misstro. Barn som upplevt våld och som aktualiseras hos socialtjänsten bedöms utifrån en kartläggning som socialsekreterare gör utifrån barns behov. Studier visar på att barn som upplevt våld inte blir lyssnade till eller tagna på allvar i samhället, däribland socialtjänsten. Syftet med denna uppsats är undersöka hur socialsekreterare förhåller sig till principen om barnets bästa i socialt utredningsarbete i familjer där det finns en våldsproblematik. I studien lyfts barn fram som delaktiga och skyddsbehövande, men den belyser även olika faktorer som påverkar barns delaktighet. Studien bygger på en kvalitativ metod där fem semistrukturerade intervjuer har genomförts med socialsekreterare som arbetar med barnavårdsutredningar. Materialet har analyserats utifrån en barndomssociologisk ansats där barn ses som subjekt, att de är aktörer och kompetenta i att skapa sina egna relationer och livsvillkor. Studien utgår därmed från ett barnperspektiv, som värnar om barns villkor och barns bästa. Studien fokuserar på begreppen blivande och varande barn, samt delaktigt barn och beskyddat barn för att undersöka hur stor delaktighet barn får i utredningen. I materialet framkommer en komplexitet kring barns bästa som gör bedömningar mer komplicerade. Detta eftersom barns bästa kan skilja sig åt utifrån om tolkningen görs av barnet, föräldrarna eller socialsekreteraren. I studien framkommer att barn görs delaktiga genom barnsamtal och att informanterna försöker anpassa samtalen efter barnet så att de kan känna sig trygga. Delaktighet sker även genom att barn får information och återkoppling. I resultatet framgår även att barn i vissa fall tenderar att göras mindre delaktiga utifrån föreställningen om att barn är i behov av skydd och att detta tar över bilden av barnet som kompetent. Vidare framkommer även att barns delaktighet påverkas av olika faktorer, där bland annat ålder och mognad är tydligt framträdande. En annan påverkansfaktor är föräldrars motivation och insikt, men även föräldrars relationskonflikt som tenderar att ta över så att barnen inte görs lika delaktiga.

Tack till

Vi vill börja med att tacka alla informanter som har delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper och därmed gjort denna studie möjlig. Vi vill även rikta ett stort tack till vår handledare Zulmir Becevic för allt stöd under uppsatsens gång.

Innehållsförteckning

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	4
1. INLEDNING.....	6
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	8
1.2.1 Frågeställningar.....	8
1.3 DEFINITIONER.....	8
1.3.1 Våld.....	8
1.4 DISPOSITION.....	8
2. BAKGRUND	10
2.1 BARNKONVENTIONEN	10
2.2 BARNETS BÄSTA I SVENSK LAGSTIFTNING	11
2.3 UTREDNINGSPROCESS	13
3. TIDIGARE FORSKNING	15
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER.....	19
4.1 EN BARNDOMSSOCIOLOGISK ANSATS.....	19
4.1.1 Barns perspektiv och barnperspektiv.....	20
4.1.2 Barn som varande och blivande	21
4.1.3 Barns olika positioner	22
5. METOD	25
5.1 VAL AV METOD	25
5.2 URVAL.....	25
5.3 INTERVJUMETOD OCH GENOMFÖRANDE	26
5.4 BEARBETNING OCH ANALYS	27
5.5 INFORMATIONSSÖKNING.....	28
5.6 ARBETSFÖRDELNING	29
5.7 RELIABILITET, VALIDITET OCH GENERALISERBARHET.....	29
5.8 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	31
5.9 METODDISKUSSION.....	32
6. RESULTAT	34
6.1 BARNETS BÄSTA	34
6.1.1 Helhetsbild.....	35

6.1.2 Våld.....	37
6.1.3 Frivillighet och tvångsinsatser.....	39
6.2 BARNES DELAKTIGHET	40
6.2.1 Delaktigt barn.....	43
6.2.2 Beskyddat barn	47
6.3 FAKTORER SOM PÅVERKAR BARNES DELAKTIGHET	51
6.3.1 Organisatoriska faktorer	51
6.3.2 Föräldrars motivation och insikt	52
6.3.3 Föräldrars egen problematik.....	52
6.3.4 Barnets ålder och mognad.....	54
6.3.5 Barn med funktionsnedsättning.....	56
6.3.6 Barns vilja till delaktighet.....	56
6.4 SAMMANFATTNING AV RESULTAT	57
7. AVSLUTANDE DISKUSSION	60
7.1 DISKUSSION	60
7.2 VIDARE FORSKNING	62
KÄLLFÖRTECKNING	64
BILAGA I – MAILINBJUDAN	67
BILAGA II – MISSIV	69
BILAGA III – INTERVJUGUIDE.....	71

1. Inledning

Våld i nära relationer är idag ett globalt samhällsproblem och ett folkhälsoproblem definierat av Förenta Nationerna och Världshälsoorganisationen, men det är också ett uttalat könsproblem utifrån att det i de allra flesta fall handlar om mäns våld mot kvinnor (Brottsförebyggande rådet, 2009). Det finns även ett stort samband mellan barn och kvinnor som upplever våld i nära relationer. Enligt Arnell och Ekblom (2010) så upplevde ett av tio barn våld mot sin mamma under perioden 2001 till 2007 utifrån Rädda Barnens vetenskapliga kartläggning från 2007. I undersökningen framkommer också att hälften av dessa barn upplevde våldet ofta. Socialtjänsten bär ett yttersta ansvar för att barn växer upp under goda och trygga förhållanden, detta enligt 5 kap 1 § Socialtjänstlagen (SoL). Vidare står det att barnets bästa ska beaktas vid åtgärder som rör barn utifrån 1 kap. 2 § SoL. Men vad innebär egentligen barnets bästa och hur tar det sig i uttryck när det handlar om barn som har upplevt våld inom familjen? Principen om barnets bästa grundar sig i Barnkonventionens 3:e artikel, som just handlar om att barnets bästa ska komma i främsta rummet i beslut som rör barnet. I konventionens 12:e artikel står det att barn har rätt att göra sin röst hörd i frågor som rör barnet själv och att beaktning ska tas i förhållande till barnets ålder och mognad. Trots detta framkommer enligt Barnombudsmannens (2012) undersökning, där barn och ungdomar själva berättar om sina erfarenheter av våld, att många av barnen inte upplever sig ha blivit lyssnade till eller tagna på allvar av samhällets myndigheter, däribland socialtjänsten. Även Lönnerblad och Heilborns (2014) artikel i DN och Östbergs (2010) studie om socialtjänstens barnavårdsarbete vittnar om att barn som har upplevt våld tenderar att inte komma till tals i frågor som rör dem själva.

Singer (2012) menar att föreställningar om barn och deras behov och intressen är föränderliga över tid och att de formas utifrån den rådande kontexten. Föreställningarna påverkar också samhällets ansvar. Dagens svenska lagar rörande barn grundades under tidigt 1900-tal, men har genomgått förändringar sedan 60-talet. Tidigare liknades barn vid 'den andre' och sågs som en dikotomi till vuxna. Numera har 'den andre' ersatts av 'det kompetenta barnet', ett barn som på många plan liknar den vuxne, det vill säga att barn också har rättigheter och kan agera i samhället. Ett möte med barn påverkas av vuxnas föreställningar om vad barn kan och vad de behöver (Halldén 2007). Inom socialtjänsten kan därför arbetet bli dubbeltydigt

eftersom barnet både ska ses som en aktör med egna tankar, åsikter och styrkor, samtidigt som barnet behöver extra stöd och omsorg i egenskap av att vara barn i en socialt utsatt position.

Enligt Weinehall (2002) är barn en särskilt utsatt grupp när det kommer till våld i nära relationer, detta utifrån att våld kan vara konstant men samtidigt oberäkneligt. Hon menar att barn som växer upp med våld ofta får svårigheter med att etablera trygga och tillitsfulla relationer till andra och att barns våldsupplevelser ofta hör ihop med känslor av skam, skuld, svek och misstro. Utifrån Barnkonventionens 19:e artikel, har barn rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld, övergrepp, vanvård och utnyttjande av föräldrar eller vårdnadshavare. Uttryckligen står det vidare i Barnkonventionens 5:e och 18:e artiklar, att föräldrar eller vårdnadshavare har ett gemensamt ansvar för barnets uppväxt och utveckling och att de ska sörja för att barnet får den omsorg som hen behöver, vilket i svensk lagstiftning finns implementerat i 6 kap. 1 § Föräldrabalken (Unicef, u.å.). Vidare har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Barn ska också ges utrymme att få vara den hen är och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Sammanfattningsvis innebär de ovan nämnda artiklarna ur Barnkonventionen att barn har rätt till delaktighet, omsorg och skydd, men frågan är hur dessa principer beaktas inom socialt utredningsarbete idag och på vilket sätt barn görs delaktiga i utredningar som rör dem själva.

Mot ovanstående bakgrund gällande barns utsatthet i familjer där det förekommer våld anser vi att det i socialt arbete är relevant att belysa hur socialsekreterare förhåller sig till principen om barnets bästa i utredningsarbetet utifrån ett barnperspektiv. Detta på grund av barnets perspektiv tenderar att hamna i skymundan inom myndighetsutövning, trots att konventionen om barns rättigheter existerar och finns implementerad i svensk lagstiftning. För att synliggöra barnets rättigheter i socialt utredningsarbete vill denna studie framförallt fokusera på hur socialsekreterarna ser på barn i termer av delaktighet och skyddsbehov, men även belysa faktorer som påverkar barnets delaktighet.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka och beskriva hur socialsekreterare förhåller sig till principen om barnets bästa i socialt utredningsarbete i familjer där det finns en våldsproblematik, detta utifrån ett barnperspektiv. För att få en djupare förståelse för synen på barnets bästa i en våldskontext vill vi undersöka hur socialsekreterare talar om barn i termer av delaktighet och skyddsbehov.

1.2.1 Frågeställningar

1. Hur förhåller sig socialsekreterare till principen om barnets bästa i utredningsarbetet kring familjer med våldsproblematik?
2. Hur talar socialsekreterare om barn i termer av delaktighet och skyddsbehov i en våldskontext?
3. Vilka faktorer påverkar enligt socialsekreterare barnets delaktighet i utredningsarbetet?

1.3 Definition

1.3.1 Våld

Denna studie utgår från Per Isdals (2002) definition av våld:

”Våld är varje handling riktad mot en annan person, som genom att denna handling skadar, smärtnar, skrämmer eller kränker, får denna person att göra något mot sin vilja eller avstå från att göra något den vill” (s. 34).

1.4 Disposition

I uppsatsens inledande kapitel presenterades bakgrund och problemformulering, men även syfte, frågeställningar och en definition av våld. I uppsatsens andra kapitel kommer barnets bästa att beröras utifrån barnkonventionen och svensk lagstiftning, detta för att placera barn i en rättslig och samhällslig kontext. Kapitlet belyser även utredningsprocessen. Det tredje

kapitlet gör avstamp i tidigare forskning, där relevanta studier för denna uppsats presenteras. Vidare handlar det fjärde kapitlet om de teoretiska ansatser och begrepp som studien bygger på. Kapitlet utgår från en barndomssociologisk ansats, men även begrepp som delaktigt kontra beskyddat barn presenteras. Studiens femte kapitel handlar om metod, där frågor om metodval, urval, intervjumetod och genomförande, bearbetning och analys, arbetsfördelning och informationssökning behandlas. Studiens metodkapitel avslutas med en diskussion kring begreppen validitet, reliabilitet och generaliserbarhet, etiska överväganden, samt en avslutande generell metoddiskussion. I det sjätte kapitlet kommer studiens resultat, där intervjumaterialet behandlas utifrån teoretiska begrepp, samt kopplas till tidigare forskning. Därefter följer en sammanfattning av uppsatsens resultat. I det avslutande sjunde kapitlet kommer en avslutande diskussion, samt förslag till vidare forskning. Ytterligare följs kapitlen av en källförteckning samt bilagor.

2. Bakgrund

För att placera barn i ett samhälleligt och rättsligt sammanhang kommer detta kapitel att redogöra för barnkonventionen och delar av svensk lagstiftning som rör barn, samt belysa hur en utredningsprocess kan gå till. Anledningen till detta är för att Barnkonventionen har implementerats i svensk lag och att den svenska lagstiftningen får betydelse utifrån att socialsekreterare förhåller sig till den i utredningsarbetet. Studien utgår från ett barnperspektiv och därmed syftar detta kapitel till att öka förståelsen för de sammanhang som barn befinner sig i.

2.1 Barnkonventionen

Den 20 november 1989 antogs Barnkonventionen av FN:s generalförsamling och följs idag av 195 stater. Sverige förpliktigade sig 1990 till att juridiskt sett följa FN:s Barnkonvention. Dock gäller inte konventionen som lag, utan den har anpassats så att den i största mån överensstämmer med konventionens bestämmelser. I domstolar och myndigheter hänvisas det därmed inte till Barnkonventionen, detta då det är de nationella lagarna som gäller (Unicef, u.å.).

Barnkonventionens 3:e artikel handlar om att barnets bästa skall komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn (Regeringskansliet 2014). I konventionen berörs två grundläggande tankar, där den första utgår från att barn är sårbara och i behov av stöd och skydd. Den andra lyfter fram barnperspektivet i beslutsfattandet. I fall där barnets bästa inte väger tyngst krävs en redogörelse för sammanvägda intressen och ett förtydligande av att barnets bästa så långt som möjligt har beaktats (SOU 1997:116). Regeringskansliet (2014) skriver att Barnkonventionens 12:e, 13:e och 14:e artiklar handlar om att barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätt att uttrycka dessa vilka skall ses i förhållande till barnets ålder och mognad. I fall där domstolar och myndigheter tar beslut om barn skall barnet höras och dess intresse komma främst. Respekt skall finnas till barns tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Vidare skriver Regeringskansliet att Barnkonventionens 18:e artikel handlar om att det bästa skall göras för att säkra principen ”att båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling.” (s. 32). Barnet skall för dem komma i främsta

rummet. I den 9:e artikeln, första punkten, står det att konventionsstaten har skyldighet att garantera ”att barn inte skiljs från sina föräldrar mot deras vilja” (s. 27), med undantag då behöriga myndigheter anser att det är barnets bästa att skiljas från föräldrarna. I tredje punkten berörs vidare att respekt skall tas till barnens rätt att ”upprätthålla ett personligt förhållande till och direkt kontakt med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa”, detta då barnet är skilt från den ena eller båda föräldrarna (s. 27). Den 19:e artikeln handlar enligt Regeringskansliet om att stater som följer konventionen skall vidta åtgärder i syfte att skydda barn mot alla former av fysisk eller psykiskt våld, skada och övergrepp och mot vanvård eller utnyttjande av föräldrar eller andra vårdnadshavare.

Då barn är en del av socialsekreterares utredningsarbete, anses Barnkonventionen vara relevant för denna studie, eftersom den kan ses som alla barns generella rättigheter i samhället. Även om den för närvarande inte är svensk lag så är det ändå något som myndighetspersoner bör förhålla sig till och beakta i den mån det är möjligt.

2.2 Barnets bästa i svensk lagstiftning

Principen om barnets bästa finns, precis som tidigare nämns, implementerad i svensk lagstiftning. Socialstyrelsen (2012) skriver i *Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten* om de riktlinjer som ska gälla i utredningsarbetet med barn och ungdomar inom socialtjänsten och betonar vikten av barnets bästa och barnets delaktighet i utredningsarbetet. Skriften vänder sig till handläggare och chefer inom den sociala barn- och ungdomsvården samt familjerätten, men den är också relevant för denna studie eftersom den berör barnets bästa i utredningsarbetet och även barns delaktighet.

Enligt 1 kap. 2 § SoL ska barnets bästa särskilt beaktas vid åtgärder som rör barn, där ett barn är varje människa under 18 år. Socialstyrelsen (2012) hänvisar till regeringens uttalande (1998) om att beslut som rör barn ska grunda sig på en individuell bedömning kring vad som blir bäst för det enskilda barnet och att beslutsfattare därmed behöver väga olika förslag och lösningar mot varandra för att se vad som blir bäst för barnet. Principen om barnets bästa behöver inte alltid vara avgörande för beslutsfattandet, men lagen är tydlig med att barnets bästa alltid ska beaktas, utredas och även presenteras. I 5 kap. 11 § SoL står det att

socialnämnden, därmed också socialtjänsten, ska ansvara för att den som har utsatts för brott och dennes närstående ska få stöd och hjälp. Vidare står det att detta särskilt ska beaktas när det handlar om kvinnor eller barn som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av en närstående.

Enligt 6 kap. 1 § Föräldrabalken (FB) har barn rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Vidare står det att barn ska behandlas med aktning för sin person och egenart och att de inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. Vidare står det i 6 kap. 2 § andra stycket att den som har vårdnaden om ett barn har ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov som presenteras i 1 § blir tillgodosedda. Enligt lagtexten ska vårdnadshavaren också se till att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter, samt se till att barnet får det hen behöver i form av exempelvis mat och kläder och även skolgång. I kap 6. 2a § FB står det att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om som rör vårdnad boende och umgänge. Enligt Socialstyrelsen (2012) innebär detta att det inte finns andra intressen som kan gå före barnets bästa, varken rättvisa mellan föräldrar eller en förälders vilja att ha kontakt med barnet mot dess vilja. Vidare skriver Socialstyrelsen att man vid bedömning om vad som är bäst för barnet särskilt ska fästa avseende vid risken för att barnet eller någon annan familjemedlem utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, samt barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna i enlighet med 6 kap 2a § andra stycket FB.

Socialstyrelsen (2012) skriver att ett tillägg har gjorts i lagstiftningen som även innefattar risken för om någon annan i familjen utsätts för övergrepp, där syftet med lagändringen är att markera att inte endast övergrepp direkt riktade mot barnet själv kan innebära att barnet far illa. I 6 kap. 2a§ FB andra stycket betonas att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Socialstyrelsen skriver att dessa faktorer är centrala när det kommer till barnets delaktighet i utredningen och menar att ett barns ålder i regel är oproblematisksk att bedöma, men att det är desto svårare att avgöra barnets mognad. Mognaden beskrivs kunna bedömas utifrån samtal med barnet, föräldrar och andra vuxna i barnets närhet.

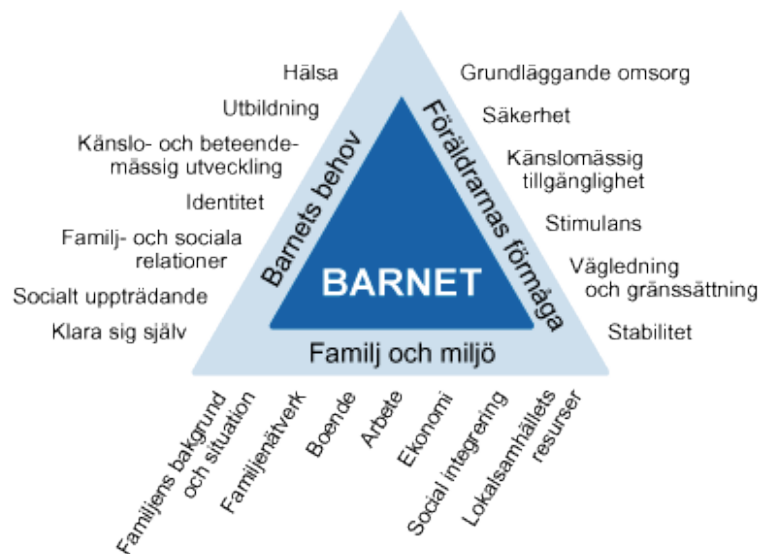
Socialstyrelsen har på senare år allt mer betonat betydelsen av ett klientinflytande inom socialt utredningsarbete, vilket även gäller för barn och ungdomar. Detta innebär att socialtjänsten allt mer går från att arbeta för barn, mot att arbeta med barn, detta för att uppnå barnets bästa. Innebörden leder till en syn på barnet som aktör och som expert på sin egen situation, snarare än som ett objekt i behov av vuxnas omsorg. Samtidigt betonas att barnet, trots sin kompetens, kan befinna sig i en särskilt utsatt och sårbar position som barn och att allt ansvar inte kan läggas på det enskilda barnet. Socialstyrelsen belyser att barn ska ha möjlighet att delta i socialtjänstens bedömningsprocesser, men att de aldrig ska lämnas ensamma i beslut eller ges ansvar för att besluta i frågor som de inte förmår att överblicka konsekvenserna av. Barn får inte heller pressas till att uttala sig eller delta mot deras vilja. Angående dokumentation inom barnavårdsutredningar så skriver Socialstyrelsen att barn i förhållande till ålder och mognad ska informeras om vad som skrivs om dem. I de fall då handläggaren behöver dokumentera något som barnet inte vill ska komma fram åligger det handläggaren att förklara och hjälpa barnet att förstå varför uppgifterna behöver dokumenteras för att hjälpa barnet och familjen. Det som sägs i samtal med barnet ska dokumenteras på ett korrekt sätt, eftersom dess slutsatser kan få konsekvenser för barnet, men också för att barnet i vuxen ålder kan vilja läsa det som har skrivits om det enskilda barnet.

2.3 Utredningsprocessen

Nedan beskrivs hur en utredningsprocess går till, detta för att ge en förståelse kring hur socialsekreterare arbetar med barnavårdsutredningar, men också för att placera studiens resultat i en utredningskontext.

En utredning ska enligt 11 kap. 1 § SoL inledas utan dröjsmål när det till socialnämnden inkommer uppgifter som kan innebära åtgärder eller insatser för den enskilda individen. Hultman och Cederborn (2014) skriver att utredningen ska syfta till att kartlägga barnets behov, men även föräldrarnas förmåga att tillgodose behoven. Enligt Socialstyrelsen (2009) arbetar socialsekreterare utifrån BBIC, barns behov i centrum, i sitt utredningsarbete. Enell (2009) beskriver att BBIC är en helhetsmodell som används för att samla information kring barnet. BBIC illustreras i form av en triangel där barnet bedöms och utreds utifrån barnets behov, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö. Dessa är tre samspelande delar vilka

påverkar de förutsättningar som finns för ett barn att utvecklas. Behovsområdena anpassas efter barnets ålder och innebär därmed att alla delar inte nödvändigtvis behöver aktualiseras.

Bildkälla: Socialstyrelsens hemsida <<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/grunderna>>

Hultman och Cederborn (2014) skriver att den information som samlas in ligger till grund för eventuella beslut om insatser eller åtgärder, vilket innebär att socialsekreteraren behöver inhämta information om barnet från olika håll. Dels behöver hen samtala med det enskilda barnet, men även med föräldrar och andra personer som kan ha viktig information om barnets situation. Vidare skriver Hultman och Cederborn att information kan inhämtas från professionella instanser såsom skola, polis och hälso- och sjukvård, om det bedöms vara nödvändigt i enlighet med 11 kap. 2 § SoL. Det betonas även att utredningen inte ska vara mer omfattande än vad omständigheterna kräver, samt att utredningen ska bedrivas skyndsamt och vara färdig inom fyra månader.

3. Tidigare forskning

Det här avsnittet kommer att belysa forskning som har gjorts inom studiens problemområde. Nedan presenteras några studier som utgår från barnets bästa, men även delaktighet utifrån en myndighetskontext.

Maria Eriksson (2003) skriver i sin avhandling *I skuggan av pappa* om familjerätten och hanteringen av pappor med våldsproblematik utifrån ett barnperspektiv. Erikssons studie visar på hur kön, släktskap och ålder skapas i förhållande till varandra och vad dessa får för betydelse för familjerättssekreterares syn på pappors våld, men även hur dessa påverkar deras bemötande av klientgruppen. Studien bygger på tre delstudier, där hon dels undersöker hanteringen av pappors våld i svensk offentlig politik, dels fokuserar på vad pappors våld betyder för och hanteras av mammor efter separationer, men även hur familjerättssekreterare förstår och hanterar pappors våld i sitt arbetsliv. Det hon belyser i sin avhandling är bland annat hur barnets bästa åsidosätts i beslut rörande vårdnad, boende och umgänge i familjer där pappan utsätter mamman för våld. Eriksson skriver att umgängesrätten enligt lag i första hand är till för barnet och att det är en rättighet, men hon menar att det i praktiken ser annorlunda ut. Där blir umgänge snarare barnets plikt och föräldrarnas rätt vilket kan leda till allvarliga konsekvenser för barn i familjer där barnet riskerar att utsättas för våld. Utifrån det Eriksson skriver om i sin avhandling blir det tydligt att barnets bästa inte alltid hamnar i främsta rummet.

En annan aspekt som Eriksson (2003) lyfter fram i sin avhandling är hur kön, släktskap och ålder påverkar familjerättssekreterarnas syn på föräldraskapet och den goda föräldern. I Erikssons avhandling diskuteras moderskap och faderskap i förhållande till föräldraskap och det som framkommer är en dubbelhet: å ena sidan konstrueras föräldraskap utifrån både moderskap och faderskap, å andra sidan konstrueras föräldraskapet utifrån enbart moderskapet som norm. Det som framkommer i intervjuerna med familjerättssekreterarna i Erikssons studie är att mamman ses som den primära omsorgspersonen för barnen och att det är hon som står för den vardagliga omsorgen och skyddet. I en våldskontext ses mamman som problematisk utifrån att våldet gör henne till en otillräcklig förälder för sina barn, då hon har fullt upp med att skydda sig själv från våldet som hon blir utsatt för. En mamma ses också

som avvikare när hon inte tar det förväntade ansvaret för barnen som en mamma bör. Bilden av pappan är allt mer komplicerad, då han kan ses som en bra pappa men samtidigt som en dålig förälder, detta utifrån den dubbelhet som beskrivs ovan. Faderskapet ses å ena sidan som en komplettering till moderskapet: om mamman står för den vardagliga omsorgen för barnen kan pappan vara en bra pappa genom att enbart vilja träffa sina barn vid umgängen och att sköta detta, genom att exempelvis ta med barnen på roliga aktiviteter. Detta betyder inte explicit att han är en god förälder. Ett gott föräldraskap handlar just om den roll som mamman förväntas att leva upp till: att sköta den vardagliga omsorgen om barnen, den omsorg som våldsamma pappor inte anses uppfylla. På så sätt kan pappan vara en bra pappa men samtidigt en dålig förälder, medan mammans föräldraskap enbart bedöms utifrån en måttstock. Erikssons studie går att koppla till materialet i denna studie, då hennes resonemang kring synen på föräldraskapet till stor del överensstämmer med informanternas beskrivningar i föreliggande studie.

Francesca Östberg (2010) skriver i sin avhandling *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården* om barns delaktighet och utrymme i utredningar gjorda inom socialtjänsten. När Östberg fokuserar på detta utgår hon från socialpolitiska, organisatoriska och professionella förutsättningar som påverkar arbetet. Hon menar att det idag finns för lite kunskap om varför en eventuell avskrivning görs eller det motsatta; vad som avgör att en anmälan leder till vidare insatser eller åtgärder. Avhandlingen utgår från två delstudier, en kvalitativ och en kvantitativ, som fokuserar på socialsekreterare från två olika socialkontor. Socialsekreterare har i studien delgett hur de bedömer och beslutar i ärenden utifrån barnanmälningar som inkommit under en period på två månader, vilket totalt omfattade 260 barn i åldrarna 0 till 19 år. Anmälningarna handlade om barn som far illa eller riskerade att fara illa.

Östberg (2010) menar att den professionella bedömningen tillsammans med handlingsutrymmet väger samman inblandades intressen i ett ärende och hur man bedömer att ett barn far illa. Vad som också påverkar bedömningen är föreställningar om vad ett gott föräldraskap är, men även föreställningar om hur barn bör ha det. Med andra ord, hur socialsekreterarna uppfattar det normala föräldraskapet samt den normala barndomen, men likväl hur de kategoriserar mamman och pappan utifrån olika föreställningar. I studien finner

Östberg en koppling mellan föräldrars tro på sina egna resurser, där föräldrarna ser att de har ett ansvar. Detta kan bidra till att föräldrar ges ett stort utrymme i utredningarna, vilket går att tolkas utifrån att ett familjeperspektiv finns i arbetet. Även föräldrars samarbetsförmåga med myndigheterna påverkar bedömningen.

Vidare finner Östberg (2010) i sin avhandling att barns röst tenderar att vara frånvarande i utredningar som rör dem själva. Detta tycks bero på att socialsekreterarna inte vill utsätta barnen för tidigt eller för mycket genom en inblandning av socialtjänsten, vilket antogs kunna förvärra situationen för barnet. Barns delaktighet tycks bero på barnets mognad och kompetens i att fatta egna beslut. Östberg finner även att organisatoriska faktorer påverkar delaktigheten. Både tid och närhet är viktigt för att skapa ett förtroende, om inte dessa ges kan det försvåra handlingsutrymmet. Hon lyfter även fram en tvetydighet i att å ena sidan samverka med föräldrar, men å andra sidan beakta barnets bästa. Lagkravet att få föräldrars samtycke i att samtala enskilt med barnet kan påverka denna tvetydighet.

Jeanette Sundhall (2012) skriver i sin avhandling *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter* om hur barnets bästa hanteras inom socialtjänstens familjerättsliga arbete. Hon undersöker hur ålder och kön kommer till uttryck, men även skapas, upprätthålls och utmanas i familjerättsligt utredningsarbete i familjer där det finns en pappa som har utövat våld mot barnets mamma eller mot barnet självt. Sundhall utgår i likhet med vår studie från tre komponenter i principen om barnets bästa, nämligen delaktighet, omsorg och skydd. Detta gör hon genom att undersöka vilken chans till delaktighet som barn får i utredningstexten och hur barns berättelser formuleras som betydelsefulla respektive inte betydelsefulla i de förslag till beslut som familjerätten lämnar till domstol. När det kommer till skydd undersöker Sundhall huruvida familjerätten giltiggör respektive ogiltiggör barns berättelser om våld genom att tillerkänna dem betydelse eller inte. När det gäller omsorg analyserar Sundhall hur pappors föräldraskapande konstrueras och hur deras omsorgsskapande på olika sätt bedöms i texten och även vad det får för betydelse för barns möjlighet att uttrycka sig i utredningen. För att genomföra sin studie har Sundhall granskat 28 utredningstexter från åren mellan 2003 och 2005 från tre olika socialkontor i Sverige, där utredarna själva har valt ut texter utifrån kriteriet att det finns uppgifter om våld från pappan mot mamman eller barnen i utredningen.

Det som Sundhall (2012) kommer fram till i sin avhandling är att få barn gavs en röst i familjerättens utredningar, vilket kunde kopplas till normer och föreställningar om barn, barndom och ålder. När det kommer till skydd och barns berättelser om våld framkommer det att många av barnens utsagor ogiltiggörs i utredningstexten. Konsekvensen av detta blir att barn som har upplevt våld i familjen inte förstås som problematiskt inom familjerätten. Omsorg i studien fokuserar som tidigare nämns på pappors omsorgsförmåga som accepterad, respektive icke-accepterad. I de utredningar som Sundhall har analyserat så framkommer inga fall där uppgifter om pappors våld är presenterat som anledning till att inte acceptera pappor som föräldrar. Våld framställs som oproblematiskt i förhållande till pappors omsorgsförmåga och när Sundhall sätter pappor i fokus blir det tydligt hur mycket plats som föräldrar, vuxna, får i utredningstexterna. Det är de vuxna som ses som huvudpersoner och barnet hamnar i skymundan och tas ifrån sin röst.

Jenny Nybom (2005) skriver i sin studie *Visibility and 'child view' in the assessment process of social work: cross-national comparisons* om synen på barn som subjekt med inneboende kompetens och med inneboende rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem tar sig i uttryck. Studien är en korsnationell vinjettstudie med två fiktiva fall (ett äldre och ett yngre barn) som syftar till att undersöka och jämföra hur socialarbetare i olika länder (Danmark, Tyskland, Sverige, USA, Storbritannien) ser och förhåller sig till barnets synlighet och delaktighet i bedömningsprocessen. Det som Nyboms studie visar är några likheter och skillnader mellan länderna kopplat till barns synlighet. Bland annat verkar barnets ålder påverka i vilken utsträckning som barnet synliggörs i socialarbetarens bedömning. Det yngre barnets synlighet varierar mellan länderna, där socialarbetare från Sverige, Storbritannien och USA i högre utsträckning har intentioner om att se och höra barnets röst. Det äldre barnet är mer synligt i alla länder. Utifrån socialarbetarnas bedömningar görs inte det yngre barnet delaktigt i lika stor utsträckning när det kommer till bedömningsprocessen genom socialarbetarens handlingar, men när det kommer till i hur stor utsträckning som socialarbetaren har intentioner om att se eller tala med barnet varierar detta på olika sätt mellan länderna i de två vinjetterna.

4. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogörs för de teoretiska utgångspunkter som studien bygger på. Studien utgår från en barndomssociologisk ansats och begrepp som sätter fokus på barnet som aktör och subjekt.

4.1 En barndomssociologisk ansats

Enligt Allison James och Alan Prout (1997) innebär barndomssociologi ett paradigmskifte från tidigare forskning kring barn och barndom. Barn har framförallt under 1900-talet haft en central del i samhället, men barn har inom forskning, politik och i samhället i stort inte tilldelats en egen röst eller givits möjligheter att själva påverka synen på barndomen. Gunilla Halldén (2007) menar att det svenska samhällets förändringar under 1900-talet bidrog till utvecklingen av välfärden. Barns villkor och välfärd började tillämpas inom olika reformer, detta då barn började betraktas som de som skapar framtiden. Enligt Margareta Bäck-Wiklund (2001) uppstod nya värderingar gällande barn och familj i och med dessa förändringar. Hon menar att barn inte längre sågs som arbetskraft, utan barn hade för föräldrar även en känslomässig betydelse. Vidare menar Bäck-Wiklund att det gjordes en distinktion mellan barns och vuxnas världar. Föräldrar hade ansvar för utvecklingen av barn, samtidigt som kontroll och gränser sattes för barnet. I det samtida samhället betonas istället barn som subjekt, att de själva är med och skapar sina livsvillkor och relationer. Detta nya sätt att se på barn handlar barndomssociologin om.

Enligt James och Prout (1997) kan barndom förstås som en social konstruktion, snarare än som en biologisk utvecklingsfas präglad av omognad. Barndomen påverkas av den sociala och kulturella kontext som barnet lever i. Barndomen i sig är inte universell eller beroende av det biologiska arvet, utan kan se olika ut för barn som befinner sig i olika kontexter. En annat centralt tema som James och Prout presenterar är att barndom inte kan särskiljas från andra kategorier, som exempelvis kön, klass eller etnicitet. Med det menas att barn inte bara är barn utifrån deras ålder utan att de också definieras utifrån andra sociala kategorier. Barnet och därmed också barndomen formas av samhällets syn på och normer kring olika kategoriseringar som tillskrivs individer. Författarna menar att man genom att ha en

intersektionell utgångspunkt kan urskilja olika former av barndom genom att jämföra olika kategorier, snarare än att betrakta barndom som ett universellt fenomen.

Vidare menar James och Prout (1997) att barndomssociologin kan ses som ett nytt paradigm med syfte att förändra samhällets bild av barndomen. Tidigare barndomsforskning har fokuserat på barnet och dess biologiska utveckling och faktorer, medan det nya barndomsparadigmet syftar till att fokusera på hur faktorer utanför barnet påverkar barndomen. Detta innebär ett nytt sätt att studera barn, att istället för att se barn utifrån ålder betrakta barn som samhällsmedlemmar och som delaktiga individer i såväl forskning som i samhället.

Denna studie utgår från en syn på barn som subjekt och som möjliga aktörer i en utredningsprocess. Därför är det relevant att utgå från en barndomssociologisk ansats eftersom studien syftar till att undersöka hur socialsekreterare förhåller sig till principen om barnets bästa och även hur de talar om barn i en våldskontext. Eftersom barn är en del av många olika kontexter vilka innefattar olika normer om vad barn och barndom är, är det av intresse att studera hur just socialsekreterare positionerar barn utifrån begreppen delaktighet kontra skyddsbehov. Detta eftersom att studien undersöker hur barn ges utrymme att forma och påverka sin egen situation och de relationer som barnen lever i.

4.1.1 Barns perspektiv och barnperspektiv

Halldén (2003) menar, likt James och Prout (1997), att ett barnperspektiv kan ges flera tolkningar beroende på den kontext som tolkningen sker i och hur barndomsbegreppet definieras. På så sätt är det diskursiva sammanhanget viktigt, men även att fånga barns röster om hur de själva anser att de ges plats i samhället. Skillnaden mellan ett barnperspektiv och barns perspektiv handlar om vem som uttrycker perspektivet, det vill säga är det någon annan än barnet, eller barnet själv. Barns perspektiv syftar till att anlägga ett perspektiv där barnen själva delgett information. Då barn själva ger sitt perspektiv och detta i sin tur tolkas av någon annan, handlar det däremot om ett barnperspektiv.

Halldén (2003) menar att barnperspektivet handlar om att värna om barns villkor och barns bästa och tar sin utgångspunkt i att barn är sociala aktörer och därmed värdefulla i egenskap av sin egen rätt. De är inte bara blivande (becomings), utan även varande (beings). Barns erfarenheter och tolkningar av dessa erfarenheter utgör barns livsvillkor. Gällande barn är det viktigt att både belysa barnperspektivet men även barns perspektiv. Detta speciellt med avseende på barnkonventionen där barn är en autonom individ med rättigheter. Halldén menar att det är relevant att se barnet i ett generationssystem, att inte enbart tolka barnet utifrån dess natur och dess fysiska och psykiska mognad, utan att se barnet i ett socialt och kulturellt system. Studiet av barns utrymme sker genom att belysa platser där ansvar, makt och kontroll sker. Det blir då lättare att undersöka beroendeförhållandet mellan barns och vuxnas aktivitet. I föreliggande studie intervjuas inga barn, detta utifrån att det är informanternas föreställningar om barnets bästa som belyses. Studien utgår därmed från ett barnperspektiv snarare än barnets perspektiv.

4.1.2 Barn som varande och blivande

Inom barndomssociologin ses barnet som varande och inte enbart som blivande (Halldén 2007). Ett varande barn innebär att hen har ett egenvärde, barnet är en hel människa, med egna kompetenser här och nu. Barndomen kan inte bara betraktas som en väg mot att bli vuxen, det vill säga som blivande, och där vuxna skulle kunna betraktas som färdigutvecklade. Snarare betraktar barndomssociologin barn som en socialt kompetent grupp där de själva kan agera. Med detta menas att barn i likhet med vuxna ses som kompetenta. Halldén menar att barndomssociologin på senare tid har betonat betydelsen av processer mellan barn och vuxna. Barn bör inte ses i kontrast till vuxna, detta då vuxna inte heller ses som färdiga och stabila. Istället är allt föränderligt och ingen någonsin är färdig. Dock är det fortfarande viktigt att inte överskatta barns kompetens och deras kapacitet till att lära, utan att se vad ett varande barn behöver. Halldén diskuterar hur relationer och åldern numera är viktigt för att undersöka barns utveckling. Med detta menas att vuxna och barn befinner sig i ett relationellt beroendeförhållande. Det handlar även om att undersöka det sociala sammanhang som barn befinner sig i för att förstå barns behov, och föräldrarna är ofta en del av detta sammanhang. I denna studie framställs barnet som både varande och blivande, utifrån

att barn både kan ses som aktörer i sin egen utredning, samtidigt som informanterna belyser att ålder är en faktor som kan avgöra hur socialsekreterarna tänker kring barns kompetens.

4.1.3 Barns olika positioner

Eftersom denna studie berör socialsekreterares syn på barns delaktighet är det relevant att också belysa hur utredare positionerar barnet i en utredningsprocess utifrån delaktighet, för att senare återkoppla till detta i analysdelen. I studien används Eriksson och Näsmans (2011) begrepp *delaktigt barn* respektive *beskyddat barn*. Författarna bygger sina resonemang på Roger Harts (1995) delaktighetsstege, som är en modell för att ge en djupare förståelse för barns delaktighet. Därför kommer Harts modell att presenteras i detta teorikapitel, även om denna inte kommer att användas i föreliggande studies analys. Socialstyrelsen (2012) beskriver Roger Harts delaktighetsstege som en modell för att mäta barns deltagande i frågor som rör dem själva:

Delaktighetsstegen

8. Beslutsfattande initierat av barn
7. Initierat och styrt av barn
6. Beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn
5. Konsulterad men informerad
4. Anvisad men informerad
3. Symbolvärde
2. Dekoration
1. Manipulation

Figur 1: Roger Harts delaktighetsstege ur Socialstyrelsen (2012:24)

De tre första nivåerna innebär inget deltagande. Med *manipulation* menas att barnet ingår i en kontext som hen inte vet vad det går ut på. *Dekoration* innebär att barnet används som en prydnad i exempelvis media och *symbolvärde* är en situation där barnet inbjuds till delaktighet för att det ska ge ett bra intryck utåt sett, men i själva verket tas barnet inte på allvar och tillräknas inget inflytande. De två nästkommande nivåerna innebär viss delaktighet. *Anvisad men informerad* innebär att barnet får relevant information om situationen men ges

ingen makt i beslutsprocesser. Med *konsulterad men informerad* menas att barnet ges möjlighet att uttrycka sin mening, men delaktigheten formas och skapas utifrån vuxna, eftersom det är vuxna som har skapat situationen och därmed också fattar besluten. De tre översta nivåerna innebär någon form av delaktighet, där *beslutsfattande initierat av vuxna, delat med barn* innebär att det är vuxna som har tagit initiativ till situationen men att barn görs delaktiga i beslutsfattandet. Med *initierat och styrt av barn* menas att det finns utrymme för barnet att ta initiativ och även fatta beslut. Det sista steget, *beslutsfattande initierat av barn, delat med vuxna*, handlar om att barn kan vara initiativtagare och att besluten fattas tillsammans med andra, oberoende om man är barn eller inte (Socialstyrelsen, 2012).

Eriksson och Näsman (2011) menar att barn kan sättas i olika positioner utifrån hur mycket delaktighet de ges utrymme till av utredaren i myndighetsprocesser utifrån Harts modell. De två aspekter som författarna väljer att fokusera på är framförallt i hur stor utsträckning som barn informeras och konsulteras i utredningssammanhang, samt i hur stor utsträckning som utredaren har fokus på barnet och anpassar sig efter barnets behov och vilja i en utredning. Dessa presenteras i en korstabell, där den vertikala axeln benämns som delaktighet kontra beskyddande, medan den horisontella axeln benämns som vuxenorienterat kontra barnorienterat.

Figur 2: Eriksson och Näsman (2011:44) modell för utredares bemötanden och barns delaktighet.

Delaktigt barn innebär ett barnorienterat förhållningssätt i kombination med att utredaren aktivt försöker arbeta för att göra barnet delaktigt i utredningsprocessen. För att uppnå detta betonar Eriksson och Näsman att det är viktigt att utredaren ger barnet relevant information om situationen och att barnets röst ses som viktig och betydelsefull. Det är också av relevans att utredaren anpassar samtalet efter barnet och dess situation. Med *beskyddat barn* menas att barnet inte ges utrymme för delaktighet i utredningsprocessen, men att det sker utifrån ett barnorienterat förhållningssätt. Enligt Eriksson och Näsman menas det att barnet snarare ses som ett objekt för vuxnas beskydd än som enskild part i ärendet. Beskyddat barn handlar enligt författarna om en föreställning om att barn inte bör göras delaktiga för att barnet inte kan förstå innebörden av situationen eller att barnet bör skyddas från att vara delaktig. Nästa position är *diskvalificerad vuxen*, vilket innebär att utredaren har en beskyddande inställning till barnet i kombination med ett vuxenorienterat förhållningssätt. Med detta menas att barnet får ingen eller bristfällig information och återkoppling kring situationen i kombination med att utredarens fokus snarare hamnar på vuxna, exempelvis föräldrar, än på barnet själv. Detta innebär också att utredaren samtalar på ett sätt som är mer anpassat för vuxna än för barn. Den fjärde positionen benämns som *delaktig vuxen*, och utgår från att barnet görs delaktig, men utifrån ett vuxenorienterat förhållningssätt. I denna studie går det i likhet med Eriksson och Näsman (2011) att identifiera de tre förstnämnda positionerna utifrån de intervjuer som har genomförts med socialsekreterare. I studien är fokus på de två förstnämnda, utifrån att det är studiens uttalade syfte.

5. Metod

5.1 Val av metod

Enligt Alan Bryman (2008) styrs metodvalet av studiens syfte och område. Eftersom studien belyser hur socialsekreterare förhåller sig till principen om barnets bästa och hur de talar om barn i termer av delaktighet och skyddsbehov så ses en kvalitativ metod som mest lämplig för att besvara syftet. Detta på grund av att en kvalitativ metod är mest användbar i fall då man vill försöka förstå för hur andra människor upplever sin verklighet när det bland annat kommer till tankar, känslor och åsikter (Brinkmann & Kvale, 2009).

Studien bygger på en abduktiv ansats, vilket innebär en växling mellan en deduktiv och en induktiv ansats. Bryman (2008) menar att ett deduktivt tankesätt innebär att forskaren utgår från teori för att låta detta styra empirin och forskningsresultatet, medan induktiv ansats innebär att forskaren låter teorin växa fram ur empirin. I studiens startskede fanns ingen uttalad teoretisk förankring, samtidigt som det inledningsvis framkom idéer kring tänkbara teorier. Vid analys av empirin hittades intressanta begrepp och teman i materialet och därefter applicerades teorier som skulle utgöra verktyg för förståelse och tolkning av materialet som hade samlats in.

5.2 Urval

Utifrån val av metod i beaktning har fem semistrukturerade intervjuer gjorts med socialsekreterare i Göteborgsregionen. Då fokus har varit på barn vars ena förälder har en våldsproblematik riktad mot den andre föräldern eller barnet självt har det varit av intresse att kontakta socialsekreterare som arbetar med just barnavårdsutredningar. Därför har sex olika socialkontor inom respektive barn- och ungdomsenhet i Göteborgsregionen kontaktats för att få tag i informanter till studien. Detta gjordes genom att skicka ut mail (se bilaga I) till fem enhetschefer i olika stadsdelar som ansvarar för barn- och ungdomsutredningar. Ett informationsbrev bifogades tillsammans med en förfrågan om att vidarebefordra mailet till socialsekreterarna inom enheten. Informationsbrevets syfte var att ge dem och handläggarna insyn i studiens innehåll och problemområde, samt information kring hur deras eventuella

deltagande skulle se ut och vilka etiska riktlinjer som skulle gälla. Ett informationsbrev skickades även direkt till handläggare inom ett stadsdelskontor eftersom det redan innan studiens start fanns en etablerad kontakt. Utav de förfrågningar som har skickats ut så inkom svar från fem socialsekreterare som ville delta i en intervju. Utöver dessa har endast två svar från enhetschefer mottagits, varav den ena avböjde medverkan i studien på grund av hög arbetsbelastning i arbetsgruppen och den andra meddelade att hen skulle vidarebefordra mailet till sin arbetsgrupp. Upplevelsen är att det har varit svårt att få tag i socialsekreterare som vill medverka i studien och vad detta beror på går endast att reflektera över. En tänkbar anledning skulle kunna vara just hög arbetsbelastning.

I studien presenteras informanterna med fingerade namn. Under intervjuerna frågades inte efter informanternas ålder utifrån en bedömning om att det inte skulle tillföra studien något. Däremot efterfrågades hur länge de hade arbetat med barnavårdsutredningar, eftersom erfarenhet kan vara relevant utifrån hur de ser på barns bästa och delaktighet i utredningarna. Nedan presenterar informanternas fingerade namn, samt hur länge de har arbetat med barnavårdsutredningar.

Namn	Rakel	Henrik	Maria	Evelina	Ingrid
Antal (N) år	2	2,5	3	4	8

5.3 Intervjumetod och genomförande

Studiens empiri bygger på kvalitativa intervjuer av semistrukturerad karaktär. Valet av intervjumetod gjordes på grund av att det ansågs som mest lämpligt för att besvara studiens frågeställningar. Sammanlagt har fem intervjuer med socialsekreterare genomförts, där en intervjuguide (se bilaga III) har utformats med hjälp av studiens syfte och frågeställningar. Enligt Bryman (2011) innebär en semistrukturerad intervju att forskaren utgår ifrån specifika teman och frågor, men att även intervjupersonen har frihet att utforma svaren som hen vill. Forskaren har också frihet att ställa frågor som dyker upp i intervjun trots att de inte finns formulerade i intervjuguiden sedan innan. Frågorna i intervjuguiden kretsade kring sex frågeteman som i förväg hade formulerats. Dessa teman utgjordes av en kort bakgrund med frågor kring socialsekreterarens arbete. Därefter kom ett tema som kallades våld, som syftade

till att undersöka hur socialsekreterarna såg på våld och vad hen hade för erfarenheter av att arbeta med våld. Nästa tema handlade om barnets bästa och barns delaktighet i utredningsarbetet. Därefter ställdes frågor kopplat till socialsekreterarens syn på föräldraskap, samt moderskap och faderskap utifrån en våldskontext.

Innan varje intervju fick deltagaren läsa igenom en kort informationstext om studien (se bilaga II). Samtliga intervjuer spelades in med en diktafon som sedan transkriberades. Vi valde båda att delta vid samtliga intervjuer. Detta för att båda skulle bli insatta i materialet och vara delaktiga. Innan varje intervju frågades informanterna om deras godkännande, eftersom att en intervjusituation i enlighet med Thomsson (2010) kan upplevas olika av olika personer och att maktasymmetrier kan påverka intervjudeltagarna. Under intervjuerna hade en av oss huvudansvaret medan den andre hade en mer observerande roll, detta för att underlätta intervjusamtalet. Den som observerade kunde dock inflika med följdfrågor om sådana dök upp. Ansvar för intervjuerna fördelades lika och intervjuerna varade mellan 40 och 60 minuter.

5.4 Bearbetning och analys

Enligt Thomsson (2010) påbörjas analysen redan när forskaren börjar fundera på vad studien ska undersöka. Med detta innebär att när vi i studiens startskede började fundera kring barnets bästa och barns delaktighet i socialtjänsten också påbörjade en analysprocess som har utvecklats i takt med uppsatsens arbete. Efter att materialet hade insamlats lyssnades intervjuerna igenom för att få en känsla om vad som var själva kärnan i materialet. Därefter transkriberades intervjuerna och under transkriptionen valdes att bortse från ord som “hmm”, “mm”, “eeh”, för att få ett bättre flyt i den skrivna texten. Detta utifrån en bedömning om att orden inte skulle tillföra studien något. Efter transkriberingen av intervjuerna påbörjades en systematiseringsprocess, där valet föll på att göra en tematisk analys utifrån vad Bryman (2008) skriver om metoden. Enligt Bryman handlar tematisk analys om att koda sitt material utifrån olika teman och lyfter bland annat fram tillvägagångssättet *Framework*, detta har använts i studien. Han beskriver att *Framework* kan användas som ett ramverk för analysen och att det handlar om att sortera och systematisera data utifrån olika teman och subteman. Inledningsvis skapades en matris där olika teman och subteman formulerades och i denna

studie identifierades "barnets bästa", "barns delaktighet", "faktorer som påverkar barns delaktighet" och "föräldraskap" som centrala teman. Därefter placerades informanternas berättelser in under respektive tema, för att lättare kunna identifiera olika subteman utifrån vad informanterna berättade. I studien utgjordes barnets bästa av subtemana "helhetsbild", "våld" och "frivillighet och tvångsinsatser", medan barns delaktighet delades in i "delaktigt barn" och "beskyddat barn". Faktorer som påverkar barnets delaktighet kategoriserades in i "organisatoriska faktorer", "föräldrars motivation och insikt", "föräldrars egen problematik", "barnets ålder och mognad", "barn med funktionsnedsättning", samt "barns vilja till delaktighet". Föräldraskap fördelades in i subtemana "föräldraskap i en våldskontext", "föräldrars motivation och insikt", "socialsekreterares bild av pappor med våldsproblematik" samt "socialsekreterares bild av mammor som är utsatta för våld". Det som särskilt letades efter i materialet var likheter och skillnader mellan informanternas berättelser, men även om det fanns återkommande teman i deras utsagor.

Efter att all data hade systematiserats valdes relevanta citat ut som kunde exemplifiera respektive tema, men även meningskoncentrering användes för att belysa essensen i informanternas berättelser. Därefter analyserades materialet utifrån den givna teoretiska ramen, men empirin kopplades även till tidigare forskning där det fanns likheter och skillnader mellan studierna. Långt in i analysprocessen blev det nödvändigt att avgränsa studien ytterligare, detta utifrån att det för uppsatsen fanns en angiven ordbegränsning. Därför beslutades att enbart fokusera på barnets bästa, delaktighet och faktorer som påverkar barns delaktighet istället för att även belysa föräldraskap trots att det var den ursprungliga tanken. Detta kommer att belysas ytterligare i studiens avslutande diskussion.

5.5 Informationssökning

De söktjänster som i huvudsak har använts för att hitta relevant litteratur till studien är GUNDA, Supersök och Google Scholar. Material har även hittats på databasen Social Services abstracts. Dessa sökord har använts: "Barnets bästa", "barnperspektiv", "våld i nära relationer", "föräldraskap", "domestic violence", "parenting", "batter", "violence", "social office", "social services", "social workers", "children", "childhood" och "child". För att hitta studier som relaterade till undersökningsområdet så kombinerades dessa sökord på olika sätt,

exempelvis "children" AND "domestic violence" AND "social services" OR "social workers".

Utöver dessa sökningar har även böcker använts som har varit relevanta för studien, men litteratur har även hittats genom olika böckers källförteckningar. När det kommer till ämne och uppsatsstruktur har gamla c-uppsatser använts för att få inspiration.

5.6 Arbetsfördelning

Eftersom att studien är genomförd av två studenter är det relevant att göra en översiktlig redovisning för hur arbetet har fördelats. Under hela uppsatsprocessen har det funnits en strävan om att träffas varje dag för att skriva tillsammans, vilket har gjorts under hela studieperioden med undantag från vissa dagar då det har avsatts tid för läsning. Detta har resulterat i att båda har bidragit till samtliga delar av uppsatsskrivandet. Redan vid studiens startskede söktes efter möjliga informanter till studien, eftersom det är allmänt känt att socialsekreterare har en hög arbetsbelastning i sitt arbete och att det kan vara svårt att få tag i informanter. En skötte kontakten med de socialsekreterare som det redan fanns en etablerad kontakt med, medan den andre ansvarade för kontakten med övriga socialkontor. När intervjuerna genomfördes så var båda närvarande under samtliga intervjuer och turades om att ha huvudansvaret för att samtalet skulle flyta på. En höll i varje intervju, medan den andre hade en mer observerande roll. Nästa intervju byttes rollerna för att göra båda delaktiga. Under studiens gång har det funnits en jämn arbetsfördelning.

5.7 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Enligt Bryman (2008) finns det två olika typer av reliabilitet; extern och intern. Han menar att den externa reliabiliteten handlar om i vilken mån studien är möjlig att upprepas, vilket är svårt i kvalitativa studier då en social miljö och sociala villkor inte går att bevara så som de var vid studiens genomförande. Den interna reliabiliteten innebär att de som genomför själva studien är ense om hur en tolkning skall ske utifrån vad som har observerats. Den undersökning och de intervjuerna som har genomförts utfördes under en viss tid och i en viss

kontext. Detta bidrar till svårigheten i att upprepa studien i ett annat sammanhang. Tillsammans enades vi kring hur empirin skulle tolkas och samarbetade utifrån dessa val.

Thomsson (2010) menar att validitet handlar om huruvida resultatet är godtagbart och välgrundat och till detta hör att i studien argumentera för dess giltighet. Detta innebär att den metod som används är tillförlitlig och noggrann och att man i studien har fokuserat på syftet. Författaren menar att det ska gå att se att forskaren använt sig av teorier för att tolka resultatet, samt att man kritiskt granskar studien. Vidare ska det kunna redogöras för vad som görs och varför utifrån studiens syfte. Inledningsvis formulerades syftet och frågeställningarna, vilka sedan utgjorde grunden för intervjuguiden. En och samma intervjuguide har använts för att säkerställa att resultatet inte skiljer sig för mycket åt, samt att för att koppla an till syftet. För att besvara syftet undersöktes ett antal specifika, för studien relevanta teman, som redovisas i resultat- och analyskapitlet. Empirin har i analysen reflekterats över och analyserats för att kritiskt granska texten. Även val av litteratur och tidigare forskning har noga övervägts för att säkerställa att det är användbart i studien. Vidare bygger analysen på teorier som anses relevanta för studiens problemområde.

Enligt Thomsson (2010) syftar *generaliserbarhet* till vilka möjligheter det finns till att överföra resultatet från studien till andra inom samma område eller ämne. Detta kan i kvalitativa studier vara svårt och då handlar det snarare om att öka och bredda förståelsen och att finna andra angreppssätt inom tillämpningsområdet. Om ett tillräckligt bra resonemang, argument och teoretisering har genomförts för att öka förståelsen, kan studien lättare anses vara generaliserbar. En medvetenhet finns kring de begränsningar som råder gällande generaliserbarhet utifrån studiens kvalitativa ansats. Studien bygger på empiri utifrån fem intervjuer, vilket gör det svårt att påstå att det förhåller sig på samma sätt på andra ställen. Varje socialsekreterare är en person med egen förförståelse, erfarenhet och kompetens, vilket gör det svårt med generaliseringar om att andra socialsekreterare skulle resonera på liknande sätt i relation till samma tema. Under studiens gång har det därför funnits en strävan mot att så noggrant som möjligt och i bästa möjliga mån redogöra för hur studien har genomförts och för hur teorier har använts i studien. På så vis anses studiens resultat i viss mån kunna vara generaliserbara.

5.8 Etiska överväganden

Enligt Bryman (2008) uppstår det etiska frågor under studiens gång som forskaren måste reflektera över och ta ställning till. Dessa går inte att negligera och därför har de etiska aspekterna varit viktiga att förhålla sig till, men även att tillämpa i studien. Avsnittet kommer att belysa några aspekter som har reflekterats över i samband med studien, detta med hjälp av Vetenskapsrådets (2015) fyra forskningsetiska principer.

Informationskravet

Denna etiska princip bygger på att berörda personer får information om undersökningens syfte. Det handlar även om att informera om att deltagandet är frivilligt, samt att personen när helst den vill kan välja att avbryta sin medverkan. Deltagaren ska också ges information om undersökningens olika komponenter (Bryman 2008; Vetenskapsrådet 2015). Redan i ett initialt skede skickades informationsmail ut till berörda socialkontor där frivilligheten i deltagandet poängterades. Innan varje genomförd intervju informerades deltagarna om studien och även om att deltagandet är frivilligt och att det går att avbryta sin medverkan. Informanterna fick även information om att de kunde få ta del av den färdiga uppsatsen.

Samtyckeskravet

Samtyckeskravet bygger på att de som deltar i studien själva bestämmer över sin medverkan (Bryman 2008; Vetenskapsrådet 2015). I de mail som skickades till de olika socialkontoren informerades om samtyckeskravet, men denna information upprepades även i samband med respektive intervju. Deltagarna fick även skriva under att de godkände samtyckeskravet i det missiv (se bilaga II) som skapades inför intervjuerna. Detta utifrån att Brinkmann och Kvale (2009) menar att det är relevant att undertecknat avtala om att informanterna har gett sitt tillstånd till att studien kan komma att användas i framtiden utav andra parter. Eftersom studien kommer att publiceras på en gemensam uppsatsdatabas var det viktigt att skriftligen och muntligen upplysa informanterna om detta och få deras godkännande.

Konfidentialitetskravet

Denna princip innebär att uppgifter om de medverkande ska behandlas konfidentiellt och att personuppgifter ska hanteras på ett sätt som gör att obehöriga inte får tillgång till dem (Bryman 2008; Vetenskapsrådet 2015). Det ansågs vara viktigt att få ett godkännande från

varje informant om att spela in intervjun. Detta gjordes med en diktafon och för att på ett säkert sätt hantera materialet fördes inspelningarna över direkt efter varje intervju till en annan lagringsplats som ingen obehörig hade tillgång till. Vidare har hänsyn tagits till att inte utelämna informanternas riktiga namn, samt att inte nämna på vilket socialkontor som intervjuerna har genomförts.

Nyttjandekravet

Nyttjandekravet innebär att det insamlade materialet bara får användas i forskningssyfte (Bryman 2008; Vetenskapsrådet 2015). Nyttjandekravet har följts utifrån att materialet enbart har använts i föreliggande studie.

I en kvalitativ studie måste hänsyn tas till vilka konsekvenser som kan uppstå till följd av studien. Studien ska inte utgöra en skada för de medverkande men ska samtidigt presenteras utifrån vetenskaplig kvalitet (Brinkman och Kvale 2009). Tanken är att studien ska vara till nytta för både informanter och socialsekreterare i allmänhet. Detta eftersom det finns en förhoppning om att studien ska bringa kunskap om socialsekreterares arbete med barnets bästa och att de resonemang som berörs kan bidra till att vidga socialsekreterarnas egna perspektiv kring ämnet.

5.9 Metoddiskussion

I detta avsnitt redogörs för metodval och faktorer som kan ha påverkat studien och dess resultat. Tidigare har nämnts att centrala teman ur materialet har valts bort, vilket påverkar studiens resultat. Om studiens syfte redan inledningsvis hade avgränsats till att enbart handla om barnets bästa och barns delaktighet hade intervjuguiden eventuellt kunnat utformas till att innefatta fler frågor kopplade till dessa teman.

En annan aspekt som har reflekterats över är att fler socialsekreterare kunde ha intervjuats för att få en större spridning i materialet. Detta har inte varit genomförbart eftersom det har varit svårt att få tag i socialsekreterare som vill ställa upp på en intervju.

Det har även reflekterats över att det hade varit intressant att inför intervjuerna konstruera fiktiva vinjetter som hade kunnat utgöra en grund för diskussionerna i intervjuerna. Detta eftersom många av informanterna upplevde att det var svårt att svara generellt på frågor kring familjer med våldsproblematik eftersom alla ärenden ser olika ut. Detta ledde till att informanterna kände att svaren tenderade att bli allmänna eller för ospecificerade. Om intervjuerna hade utgått från olika fiktiva våldsärenden skulle eventuellt en djupare diskussion framkommit.

6. Resultat

Följande kapitel utgör studiens resultat, där det insamlade materialet kommer att diskuteras och relateras till tidigare forskning, samt analyseras utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Tre övergripande teman presenteras vilka utgörs av barnets bästa, barns delaktighet och faktorer som påverkar barns delaktighet. Temana inrymmer olika subteman, som belyses under respektive avsnitt.

6.1 Barnets bästa

Det första temat som redovisas handlar om barnets bästa i utredningarbetet, det vill säga hur informanterna pratar om och förhåller sig till principen om barnets bästa i utredningar utifrån en våldskontext. I relation till barnets bästa identifieras tre subteman, som består av helhetsbild, våld, samt frivillighet och tvångsinsatser.

I studiens inledande kapitel framförs att det kan vara svårt att definiera vad som egentligen menas med barnets bästa även om syftet med Barnkonventionens 3:e artikel och 1 kap. 2 § SoL är att barnets bästa ska komma i främsta rummet i åtgärder gällande barn. Informanterna ger uttryck för att det kan vara komplext att avgöra vad som faktiskt är bäst för ett barn när det handlar om våld. Några informanter beskriver att det handlar om övervägningar som är föränderliga över tid och rum. Informanten Rakel beskriver i följande citat denna komplexitet genom att berätta hur hon ser på principen om barnets bästa:

“Det är ju ganska så, ganska godtyckligt vad som är barnets bästa... det kan ju skilja bara... i det här rummet... mellan mig och min kollega eller övriga kollegor här. Och det är ganska svårt. Man får försöka se till helhetsbilden kring barnet...”

- Rakel

I ovanstående citat talar informanten om barnets bästa som ganska godtyckligt, men även om att bedömningar kan skilja sig åt mellan henne och kollegorna. Resonemanget kan kopplas till Östberg (2010), som i sin studie pekar på en dubbelhet där socialarbetaren med sin

expertkunskap både ska hjälpa klienten samtidigt som det handlar om kontroll. Hon menar att denna kunskap tillsammans med socialarbetarens position, bidrar till att makten och tolkningsföreträdet tilldelas socialarbetaren. Detta innebär enligt Östberg att det är socialsekreteraren som tolkar och bedömer klientens behov och som föreslår lämpliga åtgärder eller insatser. Rakel fortsätter och förklarar vikten av att samla in relevant information till utredningen genom att kartlägga barnets livssituation utifrån hur barnet har det i skolan, i hemmet, på fritiden och i kontakt med hälso- och sjukvården. Enligt henne handlar det om en balansgång mellan att å ena sidan samla in den information som behövs för att kunna göra en helhetsbedömning, men å andra sidan inte heller samla in överflödigt information enligt 11 kap. 2 § SoL, där det står att utredningen inte ska göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna. Vidare berättar Rakel att hon aldrig kan veta i förväg om ett beslut blir till barnets bästa eller inte, eftersom det som är bäst för barnet i stunden kanske inte är det längre fram och vice versa.

Ett genomgående tema i materialet kopplat till svårigheten i att bedöma barnets bästa är att det ibland kan finnas olika viljor eller åsikter som strider mot varandra när det handlar om vad som är bäst för ett barn. Informanterna ger uttryck för att föräldrars uppfattning om vad som är bäst för ett barn kan skilja mot vad barnet eller socialsekreteraren anser, vilket gör att socialsekreteraren måste ta hänsyn till många aspekter i sin bedömning. Även Östberg (2010) beskriver i sin studie hur lagar och regler påverkar socialsekreterarnas möjligheter och handlingsutrymme gällande beslut i utredningar, där förhållningssätten ibland kan vara oförenliga med varandra. Hon skriver att det bland annat kan handla om situationer där socialsekreteraren föreslår insatser medan föräldrarna utifrån frivillighetsprincipen tackar nej. En informant, Henrik, berättar att han ser sina kompetenser och erfarenheter som hjälpmedel i beslutsfattandet, men han betonar också att det handlar om att hela tiden hålla sig uppdaterad med ny forskning.

6.1.1 Helhetsbild

Henrik beskriver att det är viktigt att kartlägga vad personer utanför familjen anser är bäst för det enskilda barnet och att han i utredningen kan använda deras expertutlåtanden för att styrka sin bedömning:

“... för vi är ju inte både lärare och psykologer och BVC-sköterskor, men vi kan ta in dom bilderna för att se en helhetsbild.”

- *Henrik*

Häri betonas att helhetsbilden är något som socialsekreterare behöver ta hänsyn till när det handlar om att fatta beslut kring vad som är bäst för ett barn. Henrik berättar också att han genom att ta del av andras uppfattningar utanför den berörda familjen kan styrka sitt beslut. Att i utredningen ta hänsyn till andra professionellas dokumentationer eller bedömningar framgår i Östbergs (2010) resultat bero på att barns utsagor i sig inte är tillräckliga för att fortskrida med en utredning eller insats. Hon vill mena att barns trovärdighet minskar om barn inte hävdar och uttrycker sin röst tillräckligt, men även om de inte längre står för vad de sagt. Detta är enligt henne mest märkbart i de ärenden där föräldrar visar på en god vilja, samarbete och ger ett bra intryck. En annan informant, Evelina, berättar i studien att hon alltid försöker tänka på hur beslutet gynnar barnet och vad barnet får ut, indirekt vad som är barnets bästa:

“Jo, det är ju jämt så att när vi fattar beslut om saker, det behöver inte bara vara när det är LVU, utan småsaker, så försöker vi tänka: ‘Hur gynnar det här barnet, vad får barnet ut av det här’... För oftast så är föräldrarnas behov och barnens behov inte så att de alltid stämmer överens. Det har föräldrarna jättesvårt att förstå. Det är oftast mitt, jag. Men då får vi förklara det, att jag ser inte hur det här skulle vara bra för barnets situation.”

- *Evelina*

Citatet ovan exemplifierar hur föräldrars behov och barns behov inte alltid överensstämmer med varandra. För att kunna urskilja vad som är ett barns behov är det av relevans att också höra hur barnet själv ser på sin situation. Detta ställer krav på socialsekreteraren att inkludera barnet i utredningsprocessen genom delaktighet och att också se barnet som en kompetent individ, som är förmögen att berätta och delta som vilken annan person som helst. Samtidigt handlar det enligt Östbergs (2010) studie om att göra en avvägning kring i hur stor utsträckning som barnets röst ska komma fram, eftersom hon menar att ålder och mognad är

faktorer som spelar in. Vidare menar Östberg att en familj kan ses som en helhet, och för att få en helhetsbild av barnet innebär detta att flera parter berörs, parter som inte alltid har samma syn eller intressen. I materialet berättar Ingrid om ett ärende där barnets berättelse skilde sig åt från föräldrarnas och hon förtydligar att det handlar om att stå på sig som socialsekreterare och att våga ta barnets parti. Hon beskriver att det gång på gång kom in nya anmälningar i det aktuella ärendet, men att föräldrarna förnekade våldets förekomst. Vidare berättar Ingrid att hon upplever att barnet tog skada av att inte bli bekräftad i den rådande situationen och att det slutligen framkom i ett barnsamtal hur situationen faktiskt såg ut i familjen:

”Sen visar det sig att det har varit katastrof hur länge som helst och det barnet kunde, han till och med ritade detaljerat exakt var i soffan han hade suttit när han blev knuffad och slagen och var tv:n stod. Han kunde verkligen visa hur bokhyllan hade gått sönder när pappa slog sönder den och där gäller det ju också tänker jag, att man vågar stå upp för det vi gör här och inte backar...”

- Ingrid

I detta citat blir det särskilt tydligt att barnets och föräldrarnas uppfattning kan skilja sig åt och därmed blir det av vikt att som socialsekreterare utgå från barnets bästa. Här blir föräldrars förnekelse av våld också en faktor som påverkar barnets bästa, något som kommer att beröra senare i analysen.

6.1.2 Barnet i familjerättsliga tvister

När det kommer till våld och barnets bästa fortsätter Ingrid att berätta om att många våldsärenden som hon möter också handlar om att familjen genomgår en vårdnads-, boende- eller umgängestvist inom familjerätten parallellt med socialtjänstens utredning. Trots att studien fokuserar på socialtjänsten är det ändå relevant att lyfta hennes resonemang eftersom det kan kopplas till principen om barnets bästa. Ingrid beskriver att hon upplever att barnen ofta hamnar i kläm när det kommer till vårdnadstvister och att hon har många erfarenheter av att familjerätten har gått emot vad hon har bedömt vara barnets bästa i sin utredning. Vidare berättar Ingrid att hon tidigare i sitt utredningsarbete hade en föreställning om att barn som

upplever våld i familjen ändå ska ha täta umgängen med båda sina föräldrar trots att den ene har eller har haft en våldsproblematik, men att hon med tiden har ändrat sin uppfattning. Enligt Ingrid behöver inte barnets bästa innebära att barnet mår bra av att träffa båda sina föräldrar, utan hon menar att det bästa umgänget sker efter barnets behov och inte föräldrarnas. Hon berättar att det inom våldsärenden förekommer att umgängen genomförs på socialkontoret just utifrån att försäkra sig om att barnen inte riskerar att fara illa:

“Därför kan det ju ibland vara bättre att dom har det här i ett rum, än att barnet är jätterädd och chockad över sin pappas agerande ute på stan. Barn blir ju tvingade till umgänge trots att dom inte vill och att dom är skiträdda för sin pappa till exempel. Det har det varit flera ärenden som jag har haft det så i. Det är ju inte klokt.”

- Ingrid

I citatet ovan blir det tydligt att barnets bästa i teorin inte alltid avspeglar sig på hur det ser ut i verkligheten när det handlar om frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Ingrids upplevelser kan kopplas till Erikssons (2003) avhandling om familjerättens hantering om pappors våld, där hennes resultat i likhet med vårt material vittnar om hur barnets bästa och barnets rätt till sina föräldrar tenderar att istället handla om föräldrars rätt till barnet. För att ytterligare exemplifiera hur familjerättens bedömning kan gå emot socialtjänstens berättar Ingrid om ett annat ärende där principen om barnets bästa snarare blev till skada för barnet. Hon berättar att hon i ärendet blev kallad till rättegång för att vittna, utifrån att det i familjen förekom en vårdnadstvist. I Ingrids utredning fanns det dokumenterat att det hade förekommit barnmisshandel, våldtäkt och kvinnofrid över tid, samt att barnet, dess halvsyskon och mamma hade placerats på kvinnojour med skyddad identitet. Ingrid berättar att hennes bedömning var att umgänge med pappan skulle vara olämpligt för barnet samt att barnet själv hade uttryckt en rädsla för att träffa pappan. Trots detta beslutades att pappan skulle ha umgänge med barnet varannan helg utifrån att familjerättssekreteraren gjorde en bedömning att barnet hade det bra hemma hos sin pappa på grund av att hans nya fru tog god hand om barnet:

“Men då tyckte ju familjerättssekreteraren att hon ändå hade snappat upp att det fungerade ju bra hemma hos honom för hans fru var ju väldigt hjälpsam, och hon hamnade ju också på kvinnojour sen både hon och barnen... Gud bevara mig väl. Vi försökte med kontaktperson som skulle vara med vid umgänge med pappa och henne hotade han ju till livet och ja, skrämde upp pojken jättemycket så där fick vi ju göra polisanmälan på det. Alltså det är, nej ibland så kan jag tycka att det blir patetiskt.”

- Ingrid

Exemplet ovan visar på hur två olika utredare kan tolka barnets bästa, men även synen på föräldraskapet på olika sätt. Här hade socialsekreteraren bedömt att föräldraförmågan inte var bra, medan familjerättssekreteraren gjorde en annan bedömning utifrån det hen såg. På så vis bidrar det till olika tolkningar om huruvida det är bäst för barnet att träffa föräldern. Utifrån detta ärende berättar Ingrid att hon upplever att barn inte blir lyssnade till i rättssammanhang och att man behöver stärka rättssystemet kring barn som lever i utsatta positioner. Hon menar att det i vissa fall finns risk att barn far illa vid umgängen och att barnets bästa åsidosätts, vilket även Eriksson (2003) kommer fram till i sin avhandling. Ovanstående citat handlar också om hur socialsekreterare respektive familjerättssekreterare framställer mödrar och fäder som föräldrar, där det blir tydligt hur våldet i familjerättens bedömning inte lika lätt utgör en faktor för pappors föräldraskap som socialtjänstens bedömning. Istället godkänns pappan som förälder utifrån att han lever tillsammans med en kvinna som förväntas ta ansvar för barnet.

6.1.3 Frivillighet och tvångsinsatser

Ett annat subtema i materialet kopplat till barnets bästa är gränsen mellan frivillighet och tvångsinsatser i syfte att skydda barnet. Informanterna beskriver att deras erfarenheter av familjer med våldsproblematik är att föräldrarna sällan vill ta emot de stödinsatser som de föreslår. Detta resulterar i att utredningen avslutas utan insatser i de fall då det inte finns grunder för LVU, trots att informanterna har identifierat brister i familjen. Informanterna beskriver att det är en svår avvägning att göra, vad som egentligen är bäst för ett barn, eftersom det å ena sidan är skadligt för barn att växa upp i en familj där det förekommer våld, samtidigt som det enligt informanterna kan vara ett stort trauma att separeras från sina trygghetspersoner. Maria berättar att hennes upplevelse är att det inte alltid behöver vara bäst

för barnet att bo någon annanstans. Detta utifrån en upplevelse av att det finns mycket känslomässigt mellan ett barn och en förälder även om det har förekommit våld mellan föräldrarna. Vidare berättar hon att det är lättare att gå in med tvångsinsatser när barnet själv blir utsatt för våld, medan våld mellan föräldrarna inte lika lätt utgör grund för placering. Hon uppger att barnet ska ha påverkats allvarligt av våldet eller att det förekommer annan problematik i familjen, som exempelvis missbruk eller psykisk ohälsa för att det ska finnas grund för LVU när det handlar om föräldrars våld. Enligt henne finns det inget mått för hur mycket våld som ett barn ska exponeras för innan det blir tal om en placering enligt LVU, utan att det handlar om att kartlägga om och hur barnet har påverkats av våldet.

6.2 Barns delaktighet

Barns delaktighet knyter an till principen om barnets bästa och därmed också till barnets behov av skydd. Först ges en återkoppling till studiens teoretiska ansats i relation till barns delaktighet. Därefter presenteras hur informanterna framställer barnet i termer av delaktighet och skyddsbehov utifrån två subteman som benämns som delaktigt barn kontra beskyddat barn.

I materialet blir det tydligt att bilden av barnet är komplext utifrån att barn både ses som kompetenta och värda att göras delaktiga, samtidigt som barn i egenskap av att vara barn i en våldskontext ses som särskilt utsatta och i behov av vuxnas omsorg och skydd.

Informanternas utsagor kan kopplas till synen på barn som varande och blivande (Halldén 2003; James & Prout 1997). Detta innebär att det varande barnet ses som kompetent och expert på sin tillvaro och därmed också som en möjlig aktör i en utredningsprocess. Det blivande barnet å andra sidan syftar till att barn ännu inte är vuxna. Tidigare betraktades barndomen som en kontrast till vuxenhet, där det då fanns en tanke om att vuxna människor var färdiga och att de hade nått full mognad. Dock menar man inom barndomssociologin att det inte riktigt förhåller sig på det viset, snarare betraktas varken barn eller vuxna som helt färdiga eller beständiga, utan att de båda befinner sig i en ständig förändring. Det blivande barnet kan utifrån ålder, men även utsatthet ses som ett objekt som måste skyddas och tas hand om. När barn befinner sig i skadliga relationer till vuxna, kan man med hjälp av begreppet det blivande barnet, därmed tänka att barn inte har nått full kompetens och inte

heller riktigt är kapabla att själva ta beslut eller veta vad som är bäst för dem själva. Tanken om det blivande barnet kan därmed ibland ta över tanken om det varande barnet, och bidra till att varken barns delaktighet eller kompetens kommer till sin fulla rätt.

I materialet finns en upplevelse av att informanterna tolkar barns delaktighet olika, men alla informanterna betonar att barns delaktighet innebär att genomföra barnsamtal. Tre informanter menar samtidigt att delaktighet inte enbart behöver betyda ett barnsamtal, utan att barn också kan göras delaktiga genom socialsekreterarens observationer. Informanterna beskriver att det bland annat kan handla om att observera samspelet mellan en förälder och ett spädbarn, eller att socialsekreteraren observerar barnet vid ett hembesök eller att barnet närvarar i rummet under ett samtal med föräldrarna på socialkontoret. Att hävda att socialsekreterarens observationer av barnet kan ses som barns delaktighet går att problematisera på samma sätt som Eriksson och Näsman (2011) gör när de diskuterar delaktighet utifrån Harts (1995) delaktighetstrappa, där en dimension för delaktighet utgörs av information och konsultation. Författarna ifrågasätter om barn verkligen kan anses vara delaktiga när en utredare inte har informerat barnet om sin roll och syftet med utredningen eller inte har tillfrågat barnet om hans medverkan och åsikt. De menar att delaktighet handlar om dialog, att barnet behöver få relevant information kring processen och dess olika aktörer och att barnet behöver känna till att hen medverkar för att vara delaktig. Även om barnet kan bidra med information genom att socialsekreteraren observerar barnet så kan barnet inte räknas som delaktig förrän hen har blivit tillfrågad, konsulterad och informerad.

I intervjuerna framkommer att informanterna upplever att de och deras respektive arbetskollegor är duktiga på att göra barn delaktiga och att ha barnets fokus under utredningsprocessen. Tolkningen av materialet är att informanterna verkar ha vad Eriksson och Näsman (2011) definierar som ett barnorienterat förhållningssätt, vilket innebär att de använder metoder som är anpassade för barn i deras samtal med barnen. Informanterna

berättar att detta kan ske genom att exempelvis använda sig av nallekort¹, tejpingsamtal², eller norrköpingsmodellen³.

Ett exempel på vikten av att använda dessa metoder ges av informanten Ingrid som talar om att hon tycker att det är viktigt att anpassa samtalet efter barnet och att använda metoder som underlättar för barnet att vilja berätta om sin situation för socialsekreteraren. Ingrid uttrycker att hon i samtalet med barnet måste tänka kreativt, eftersom hon upplever att hon inte kan sitta öga mot öga med barnet och prata om våld och förvänta sig att barnet ska öppna upp sig. Också andra informanter ger uttryck för att det är utmanande att genomföra samtal med barn och att det handlar om att tänka kreativt. Detta utifrån en upplevelse av att det kan vara svårt att få barnets förtroende att öppna upp sig.

Trots att informanterna i studien ger uttryck för att arbeta utifrån ett barnorienterat förhållningssätt så betyder det inte explicit att barn görs delaktiga, vilket kan problematiseras ytterligare utifrån Eriksson och Näsmans (2011) begrepp delaktigt barn respektive beskyddat barn. Först presenteras det delaktiga barnet och därefter det beskyddade barnet.

¹ Informanterna beskriver att *nallekort* är kort med bilder på nallar vilka symboliserar olika känslor och humör, vilka visas för barnet för att kunna identifiera och undersöka barnets känslor och tankar. Korten lämpar sig för barn i alla åldrar och situationer.

² Informanterna berättar att *tejpingsamtal* är ett lekfullt sätt att låta barnet gestalta sin livssituation eller en händelse som inträffat. Då tejpas socialsekreteraren upp en scen på ett bord, där barnet med hjälp av träfigurer får spela upp en situation utifrån vad som hänt. Både socialsekreteraren och barnet deltar i scenen, de kan ha valt en figur som representerar dem själva eller någon i barnets omgivning. Detta gör att de båda ser och kan tala om samma sak.

³ Informanterna förklarar att *Norrköpingmodellen* är en modell som används för att låta barnets röst komma fram i mötet och som därmed gör det lättare att både förstå och bedöma barnets situation. Det innebär att socialsekreteraren i samtal med barnet spelar in intervjun och använder sig av en intervjuguide och intervjuteknik. Material transkriberas därefter och därmed kan citat lyftas in i utredningen.

6.2.1 Delaktigt barn

I materialet finns exempel på hur informanterna arbetar för att göra barn delaktiga och detta avsnitt presenterar de exempel som stämmer in under det som Eriksson och Näsman (2011) benämner som *delaktigt barn*. Tidigare belystes hur informanterna definierar delaktighet och här vidareutvecklas deras resonemang.

En viktig aspekt av delaktighet är information och återkoppling. Informanten Henrik berättar att han tycker att det är viktigt att våga informera barnet om den aktuella situationen. I hans resonemang lyfter han fram att informationen ska vara anpassad efter barnet så att hen kan förstå och sätta ord på sin situation. Han betonar att det handlar om att barn ska få information på sin nivå om den rådande situationen för att kunna begreppsliggöra sin verklighet. Ett annat exempel är informanten Evelina som också betonar vikten av att ge relevant information till barnet:

“Utifrån BBIC så ska vi ju ha samtal med barnen, men sedan kan man ju givetvis göra en bedömning utifrån hur mycket information man ska ge till barnet. Jag tror mycket handlar om på vilket sätt du lägger fram det. Sen tror jag inte att vi, jag gör inte så iallafall, att jag går in i detalj på allt mamma har berättat att pappa har utsatt mamma för... Men man kan sammanfatta det, att det handlar om våld och så där, men att då ge barnet utrymme att, genom att tala om för barnet att jag vet det, så kanske det är lättare för barnet då...”

- Evelina

Evelina uttrycker i citatet ovan att hon tycker att det är viktigt att informera barnet om den rådande situationen och att hon upplever att mycket handlar om hur hon som socialsekreterare presenterar informationen för barnet. I det gör hon också en bedömning för vad som är lämpligt för barnet att känna till. Tolkningen av Evelinas berättelse är att hon ger barnet utrymme till delaktighet genom att informera, men att hon också öppnar upp för barnet att våga tala om våld genom att berätta för barnet vad hon som socialsekreterare redan känner till om situationen. När informanterna tillfrågas om de brukar återkoppla information eller utredningen i sig till barnet framkommer att detta sällan sker. Samtliga informanter berättar

visserligen att de i samtal med barnet använder sammanhangsmarkeringar, det vill säga att de tydliggör för och kortfattat återkopplar till barnet vad som har sagts under mötet. Genom att informanterna sammanfattar vad barnet har sagt, kan de försäkra sig om att de har tolkat barnet rätt. Dock ger få informanter uttryck för att de har återkopplat till barnet vad som händer i själva utredningsprocessen, något som belyses senare i resultatet. En informant som faktiskt ger uttryck för att återkoppla till barnet efter ett samtal är Henrik, som berättar att han brukar hålla mailkontakt med barnet, men då framförallt med tonåringar. En annan informant som berättar att hon kommunicerar och återkopplar utredningen med barnet är Ingrid:

“Ja jag tänker så här att, det jag skriver, det ska Kalle kunna komma och säga när han är 18; ‘jag vill få ut allting som ni har skrivit om mig’. Och att han förhoppningsvis känner igen sig i det som är skrivet. Och att det som är skrivet också är någonting som jag har kommunicerat...”

- Ingrid

I citatet ovan belyser Ingrid att hon tycker att det är viktigt att det hon skriver är det som barnet har förmedlat. Hon berättar vidare att det handlar om etik och att det är viktigt att visa barnet vad som har skrivits. Enligt Socialstyrelsen (2012) är barn alltid, oberoende av ålder, part i ett ärende som rör barnet själv. Ett barn får dock inte föra sin egen talan förrän hen har fyllt 15 år. Detta innebär att barn utifrån sin ålder och mognad ska informeras om vad handläggaren skriver om barnet i utredningen.

Delaktighet handlar, som nämnts tidigare, inte enbart om information och återkoppling, utan även om hur informanterna konsulterar barnet och ser på barnet som en aktör. Informanterna talar om trygghet och att de i sitt arbete försöker anpassa samtalet efter barnet, för att hen ska få större utrymme till delaktighet. Henrik talar bland annat om att han tycker att det är viktigt att hitta en trygg plats att genomföra barnsamtalen på och att det handlar om att vara flexibel som socialsekreterare. Han menar att det gäller att se till det enskilda barnets behov och att hitta en plats där barnet kan känna sig trygg. Enligt honom känner sig vissa barn mest trygga i hemmet medan andra barn vill ha barnsamtalen på en neutral plats som exempelvis socialkontoret och han menar att man i möjligaste mån ska ta hänsyn till detta. Ett annat

exempel på detta ger Rakel, som beskriver att hon i samtal med barn brukar tänka på vad hon har på sig för kläder:

“Ja, jag brukar faktiskt tänka på vad jag har på mig. För när jag träffar barn så, man vet aldrig... om man kör tejpning så kanske jag sitter på golvet och då behöver jag ju ha bekväma kläder på mig så att jag ändå kan krypa på golvet om det är så att jag ska få kontakt med barnet...”

- Rakel

Rakel förklarar vidare att hon tycker att det är viktigt att vara nyfiken i kontakten med barnet, att ha en öppen frågeteknik och att uppmuntra barnet att berätta utan att lägga orden i munnen på barnet. Enligt henne handlar barns delaktighet om att lyfta barnets röst i utredningen. Rakel tydliggör att det handlar om att utreda vad som är barnets röst och att lyfta hur barnet eller ungdomen tänker kring olika områden i barnets liv, bland annat sin hälsa och skolgång, men även hur det är hemma eller vad barnet gör på sin fritid. Hon betonar att det handlar om att utreda både det som barnet tycker är roligt, men också de aspekter som kan vara tråkiga eller jobbiga i ett barns liv. Rakel förklarar att hon i samtal med barn brukar använda sig av bland annat norrköpingsmodellen, där hon transkriberar vad som sägs i samtalet och därefter kan ta med direkta citat från barnet till den skrivna utredningen. Hennes upplevelse är att detta ger tyngd i utredningen och att barnets röst blir tydlig och framträdande. En annan informant, Evelina, betonar också vikten av att skapa trygghet i relationen till barnet för att hen ska känna ett större förtroende till socialsekreteraren. Inledningsvis berättar hon att tidspress är en faktor som påverkar barnets utrymme, men betonar samtidigt att hon värdesätter samtalet med barnet och att det handlar om att bygga relationer:

“Men jag försöker ändå träffa dem ofta. För att som vuxen så går man ju inte heller fram till någon på gatan för att berätta hur man har det. Och på samma sätt blir det ju för ett barn, jag är en vilt främmande person för det här barnet...”

- Evelina

I samband med detta citat beskriver Evelina att hon strävar efter att träffa barnet ofta och att hennes första träff med barnet kan innebära att hon och barnet leker med varandra. Enligt

henne innebär den första träffen att hon ska presentera sig för barnet så att hen vet vem hon är och att hon vill skapa en arena där barnet känner sig trygg. Samtidigt betonar hon att det handlar om en övervägning mellan att bygga en stark relation till barnet och att hålla distans, eftersom att hon som utredare inte kommer att ha en fortsatt kontakt med barnet efter att utredningen är avslutad. I citatet tolkas det som att Evelina utgår från en syn på barn som varande, eftersom hon belyser att barn liksom vuxna har ett behov av att skapa en relation till en helt främmande person innan man kan berätta om hur man har det. Häri gör hon ingen skillnad i om personen i fråga är barn eller vuxen (Halldén 2007; James & Prout 1997).

Ett ytterligare exempel som informanterna ger gällande barns delaktighet och att konsultera barnet är att ge barnet utrymme att bestämma vilka uppgifter som socialsekreteraren får berätta för föräldrarna. Några av informanterna berättar att de i slutet av varje barnsamtal brukar fråga barnet om det finns något som hen inte vill att föräldrarna ska få veta. Detta exemplifieras nedan utifrån ett citat från informanten Ingrid:

”Och då kanske dom säger: ’Ja men det där att jag sa att han hade slagit mig’, och då måste jag ju vara tydlig med ’att såna saker som jag blir orolig för som du berättar, det är ju min skyldighet att prata med dina föräldrar om det’. Men jag vill ju inte utsätta barnet för att dom åker på stryk för att dom har skvallrat på socialtjänsten, utan då får jag ju också i det beakta, blir det bra för barnet?”

- Ingrid

I citatet tolkas det som att Ingrid försöker skapa utrymme för barnet att påverka vad som ska berättas för föräldrarna och därmed gör hon barnet delaktigt även om barnet inte i alla situationer kan påverka Ingrids beslut att vidarebefordra informationen. Vidare berättar Ingrid om ett ärende som hon har haft, där hon med stöd av lag valde att inte delge föräldern om vad barnet hade sagt under samtalet. Hon beskriver att det handlade om ett ärende med en äldre tonårstjej som ville bli placerad och som hade varit utsatt för en gruppvåldtäkt, där flickan inte ville att Ingrid skulle berätta för föräldern med rädsla för att denne skulle reagera kraftigt och se flickan som smutsig. Ingrid berättar att hon i det ärendet försökte motivera flickan till att polisanmäla händelsen och till att berätta för föräldern, men att flickan absolut inte ville att informationen skulle föras vidare. Ingrid berättar att hon i detta ärende valde att inte berätta

om våldtäkten för föräldern, utan istället fokuserade på att motivera föräldern till att gå med på en frivillig placering. Hennes bedömning var att uppgifterna om våldtäkten kunde bli till men för flickan om föräldern fick veta och valde därför med stöd i 12 kap. 1 § Offentlighets- och sekretesslagen att inte berätta det för föräldern. Tolkningen av Ingrids beskrivning är att hon genom att faktiskt ge barnet utrymme att påverka vad som ska berättas för föräldern därmed skapade förutsättningar för barnet att vara delaktigt. Hon berättar vidare att ärendet var ett av få fall där hon valde att inte berätta för föräldern, men att hon upplever att det är viktigt att ta barnets röst på allvar eftersom det handlar om barnets bästa och att det handlar om att göra en bedömning från ärende till ärende. Enligt henne är det också viktigt att berätta för barnet att hon har vissa skyldigheter som socialsekreterare att berätta om det finns uppgifter som barnet berättar om som skapar oro, vilket också står formulerat i Socialstyrelsens (2012) riktlinjer.

6.2.2 Beskyddat barn

I föregående avsnitt presenterades exempel på hur barn görs delaktiga i utredningsarbetet. I detta avsnitt belyses exempel där barnets delaktighet tenderar begränsas i utredningsprocessen utifrån en föreställning om att barn i egenskap av att vara barn i en våldskontext ses som skyddsbehövande och därmed inte bör involveras i allt för stor utsträckning. Eriksson och Näsman (2011) beskriver att deras begrepp beskyddat barn kan innebära att barnet inte får tillräcklig information om vad utredningen syftar till, att barnet ges små möjligheter till att påverka hur samtalen ska utformas eller att de inte får någon eller enbart liten återkoppling efter samtalen med socialsekreteraren. Nedan används Eriksson och Näsman's begrepp för att redogöra för och problematisera empirin.

Utifrån materialet går det att urskilja några exempel där barnet inte görs delaktigt i utredningsarbetet. Informanterna berättar att de generellt sett träffar barnet en eller två gånger under en utredning för att genomföra barnsamtal, men att det också finns fall då socialsekreteraren inte genomför samtal med barnet. Informanterna uppger att det bland annat kan handla om de fall då föräldrarna nekar till barnets medverkan eller om socialsekreteraren bedömer att ett barnsamtal är olämpligt på grund av att barnet har en funktionsnedsättning som förhindrar ett samtal. Vissa informanter nämner även fall där de gjort bedömningen att

det är mer till skada än till gagn att träffa barnet. Bland annat Ingrid berättar om ett sådant ärende där hon valde att inte involvera barnet i utredningen utifrån att många andra professionella arbetade med familjen och att hon ansåg att hon kunde få tillräcklig information från dessa utan att prata med barnet. Informanternas resonemang om att inte involvera barnen går att koppla till Östbergs (2010) studie, där det framkommer att barn till stor del är frånvarande i bedömningsbeskrivningar som gäller dem själva. I studien finner hon en föreställning om att barn inte bör utsättas för att möta socialtjänsten för tidigt eller i onödan. Informanterna i hennes studie menar att det fanns en uppfattning om att det bästa är att inte blanda in för många professionella i barnets liv.

En fråga som ställdes under intervjun var om det finns någon skillnad på hur informanten pratar med barn respektive med föräldrar om våld. Några av informanterna berättar att de tar upp frågan om våld med barnet, medan andra inte i ett initialt skede gör det. Rakel berättar att hon inte talar om våld med barn om inte barnet själv nämner det, utifrån att hon inte vill lägga orden i munnen på barnet:

“Ja, alltså vi pratar ju inte så mycket med barn om våld så att säga... men jag har ju aldrig suttit med en anmälan och pratat med ett barn om att din fröken har gjort en anmälan här för att du har berättat att mamma slår dig, det är inte den ingången som vi har eller det är inte den ingången som jag har iallafall...”

- Rakel

I ovanstående exempel berättar Rakel att hon inte brukar informera barnet om vad som är anledningen till utredningen, utan att hon pratar i mer generella termer med barnet och om hur barnet mår, hur hen har det i skolan, med kompisar och i hemmet. Hon tydliggör att hon enbart i de fall då anmälningarna handlar om allvarliga uppgifter talar om våld med barnet. Tolkningen av Rakels berättelse är att hon genom att inte göra barnet medveten om situationen minskar barnets utrymme för delaktighet. Exemplet kan kopplas till Eriksson och Näsman (2011) resonemang kring det beskyddade barnet, där barnet snarare blir som ett föremål för vuxnas beskydd än som en delaktig aktör. Eriksson och Näsman belyser ett citat från ett barn med erfarenheter av våld som de har intervjuat och som berättar om sitt möte med en familjerättssekreterare som barnet träffade när hen var mindre. Barnet berättar att hen

hade önskat att familjerättssekreteraren hade berättat sanningen för barnet om den aktuella situationen istället för att inte tala om de rådande problemen i familjen. Detta eftersom att barnet upplevde att situationen och informationen blev otydlig när familjerättssekreteraren enbart pratade med barnet generellt om hur hen mådde och hade det. Tolkningen är att detta exempel kan kopplas till Rakels ovanstående beskrivning av hur hon pratar med barn och att det kan exemplifiera hur barnet i större utsträckning betraktas som ett blivande barn.

Kopplingen görs eftersom att barnet kan ses som ett blivande barn, som syftar till att barnet inte är så pass mogen för att förstå vad som försiggår i barnets liv och därmed inte heller anses kunna vara redo att höra verkliga påståenden. Det blivande barnet hänger således även ihop med bilden av det beskyddande barnet, med andra ord att barn inte helt kan ta till sig information i samma utsträckning som en vuxen och därmed även bör skyddas. Viktigt är att belysa att det blivande barnet i viss mån också betraktas som ett varande barn, detta eftersom barn kan ses som aktiva genom att delta i samtal som rör barnet själv (Halldén 2007).

I intervjuerna tillfrågades informanterna om hur de arbetar för informera barnet om utredningen, men även om hur de återkopplar till barnet. Tidigare redogjordes för några exempel som förknippas med delaktighet, men här nedan exemplifieras några fall där barnets utrymme för delaktighet tenderar att minimeras. Samtliga informanter berättar att de i regel genomför samtal med barn, men att det framförallt är med föräldrarna som den mesta kontakten sker. Rakel berättar att hon sällan förklarar utredningsprocessen för barnet, utan att hon istället förklarar lite allmänt vem hon är och vad hon jobbar med:

“...Men jag har nog aldrig pratat med ett barn, ungdomar har jag prata med, men med ett barn om att nu gör jag en utredning på dig utan mer presenterat vem jag är och vad jag jobbar med. Att jag jobbar med barn och hur barn har det och nu ska jag prata med dig om hur du har det. Lite så, mer generellt.”

- Rakel

Utifrån ovanstående citat tolkas det som att informanten visserligen talar om utredningsarbetet utifrån ett barnorienterat förhållningssätt genom att berätta vem hon är och vad hon arbetar med på ett sätt som barn kan förstå och relatera till, men samtidigt kan det vara till begränsning för barnets delaktighet eftersom att socialsekreteraren inte förklarar

varför just det berörda barnet befinner sig på socialkontoret och vad som kommer att hända härnäst. Tidigare berördes huruvida informanterna återkopplar information till barnet under utredningsprocessen och kommer nu att vidareutveckla detta genom att beröra några exempel på situationer där barnet inte delges information som rör dem själva. En informant, Rakel, berättar att hon i regel inte brukar låta barn ta del av hennes skrivna utredning:

“Nej, det är ganska tragiskt, men jag vet inte hur man skulle kompensera det till en 7-8 åring, det man har skrivit och det man har föreslagit om det är så att jag tänker att: 'Din mamma och pappa kanske behöver lite hjälp, och vi har personer som kan komma hem till dig och så där, men din mamma och pappa har inte velat det'. Jag vet inte riktigt på vilket sätt man skulle kunna göra det på ett så bra sätt som möjligt, och göra det bra för barnet. Men samtidigt har ju barnet rätt att ta del av det naturligtvis.“

- Rakel

I citatet ovan berättar Rakel att hon tycker att det är svårt att i praktiken återkoppla information eller delge beslut till barnet i de fall som föräldrarna har tackat nej till insatser. Ett annat exempel är Maria, som berättar att hon inte låter barn ta del av vad hon har skrivit om barnet:

“När den [barnet] är under 15, då ska väl barnet egentligen inte ta del av sin egen utredning? Sen så väljer ju föräldrarna att berätta för barnet eller inte, det kan ju inte vi styra över... Men vi på socialtjänsten ska väl inte egentligen berätta för barnet så himla mycket då.”

- Maria

Vidare förtydligar Maria att hon inte är helt säker på vad som gäller rent juridiskt när det handlar om att låta barnet ta del av sin egen utredning, men att hon genom sammanhangsmarkering i samtalet brukar återkoppla till barnet vad hen har sagt. Precis som tidigare nämnts skriver Socialstyrelsen (2012) att barn oavsett ålder är part i ett myndighetsärende som rör det enskilda barnet även om barnet inte har rätt att föra sin egen talan förrän hen är 15 år. Trots att barnet inte har rätt att föra sin egen talan i en rättstvist ska

barnet utifrån sin ålder och mognad informeras om vad handläggaren skriver om barnet i utredningen.

6.3 Faktorer som påverkar barns delaktighet

I materialet beskriver informanterna olika faktorer som enligt dem påverkar barns delaktighet i utredningsarbetet. Faktorerna kommer i detta avsnitt att presenteras och exemplifieras utifrån ett antal subteman som har valts att kallas för organisatoriska faktorer, föräldrars motivation och insikt, föräldrars egen problematik, barnets ålder och mognad, barn med funktionsnedsättning, samt barns vilja till delaktighet.

6.3.1 Organisatoriska faktorer

När det gäller delaktighet talar informanterna om att organisatoriska faktorer, så som bland annat tidsbrist och arbetsbelastning, påverkar utredningsarbetet och barns delaktighet. Informanterna uttrycker en önskan om att kunna träffa barnen oftare än vad de gör, men de uppger att tidsbrist påverkar hur många besök som de kan boka in med barnen. Bland annat Ingrid berättar att hon önskar att varje handläggare hade färre ärenden så att det fanns mer tid att samtala med både barnen och föräldrarna. Hon upplever att hon redan inledningsvis måste ställa alla de relevanta frågor som krävs för att få den information som hon behöver, eftersom hon har begränsat antal träffar. Ingrid säger att hon utifrån detta upplever att hon inte alltid har möjlighet att följa klientens i hans takt och förklarar vidare att det inte fungerar när människorna hon möter befinner sig i kris. I relation till tidsbrist berättar Maria att hon upplever att det kan vara svårt att göra barnet delaktigt på grund av att många barn inte säger så mycket. Detta utifrån en erfarenhet av att det kan vara svårt att få barn att öppna upp sig och känna tillit och därför kan tidsbrist skapa ett dilemma, eftersom barnet kan känna mindre tillit och även svårare att öppna upp sig. Här finns en likhet med vad Östberg (2010) redogör för i sin studie. Hon lyfter fram hur viktigt det är att ha tid i utredningsarbetet för att kunna lära känna barn och deras behov. Tiden och närheten avgör hur väl ett förtroende kan byggas upp när det gäller barn och föräldrar. Men just då barnavårdens klientgrupp omfattar de tre parterna; mammor, pappor och barn, leder det till att arbetet både tar tid och inte alltid är helt okomplicerat.

6.3.2 Föräldrars motivation och insikt

Utifrån informanternas utsagor framkommer att föräldrars motivation och insikt kan vara en faktor som påverkar barns delaktighet och därmed i förlängningen även barnets bästa i en våldskontext. Några informanter betonar att föräldrars insikt kring våldets existens och hur våldet påverkar barnet avgör i vilken grad det går att motivera föräldrarna till att ta emot socialtjänstens hjälp- och stödinsatser. Vidare talar informanterna om att det finns föräldrar som inte vill att barnen ska prata med socialsekreteraren och att detta kan utgöra ett hinder för barns delaktighet. De berättar att man i det får göra en bedömning kring om man ska respektera föräldrarnas önskan eller samtala med barnen iallafall. Många av informanterna ger uttryck för att det enbart är i undantagsfall som man genomför samtal med barnet mot föräldrarnas vilja och att det isåfall handlar om uppgifter som rör allvarligt våld, detta i enlighet med Socialstyrelsens (2012) riktlinjer som skriver att samtal med barn utan vårdnadshavares medgivande bör övervägas omsorgsfullt. Maria berättar att hon upplever att det kan vara svårt att motivera föräldrar till insatser när de inte medger förekomsten av våld, exempelvis utifrån en vilja att skydda sig själva. Hon berättar vidare att hon tycker att det kan vara svårt att få föräldrar att förstå att våldet är skadligt för barnet ur ett längre perspektiv. Det kan tolkas som att det är lättare att sätta in insatser för barnets bästa när föräldrarna själva har insikt och är hjälpsökande, vilket går att koppla till Östbergs (2010) studie, där hon menar att föräldrar, men även barn, som inte vill samarbeta ofta är en orsak till att utredningar avslutas utan att insatser sätts in. Hon utgår även från att hennes informanter är måna och medvetna om frivillighetsprincipen och att de då även värnar om föräldrarnas integritet.

6.3.3 Föräldrars egen problematik

Ett annat subtema som är genomgående i materialet kopplat till faktorer som påverkar barns delaktighet är enligt informanterna att föräldrars problematik och relationskonflikter tenderar att hamna i främsta rummet och att detta resulterar i att barnet får mindre plats att uttrycka sig. Detta tolkas som att informanterna förhåller sig ambivalenta till just delaktighet och barnets bästa, eftersom deras uttalade målsättning är att se barnet som ett subjekt och att ha barnet i fokus, samtidigt som informanterna upplever att föräldrarna och deras problematik i många

ärenden tenderar att hamna i centrum. För att exemplifiera detta ytterligare berättar Maria att hon i vissa ärenden upplever att det är svårt att hålla fokus på barnet:

”Alltså barnet ska ju vara subjektet... Det är alltid barnets utredning, hur barnet har påverkats av det [våldet]... Ibland så är det nog svårt att hålla det fokuset, ibland kanske det blir mycket fokus på föräldrarna, deras relation och sådär, speciellt då det känns som att många föräldrar gärna vill få, inte riktigt se, barnets roll utan att fokusera på sitt eget.”

- Maria

I ovanstående resonemang ger Maria uttryck för en ambivalens mellan att både försöka hålla fokus på barnet samtidigt som hon behöver fokusera på att få föräldrarna att se till barnets bästa i den rådande situationen. Hon beskriver vidare att detta kan resultera i att föräldrarna får ett större utrymme i utredningen än barnet. Hennes resonemang kan kopplas till vad Eriksson och Näsman (2011) skriver om *diskvalificerad vuxen*, vilket innebär att fokus flyttas från barnet till att handla mer om vuxna, om föräldrarnas problematik snarare än om hur barnet upplever föräldrarnas konflikter. Vidare förklarar Maria att ett förbättringsområde inom socialtjänsten är att informera barnet mer om utredningen, eftersom att hon upplever att barnet tenderar att glömmas bort ibland då fokus snarare hamnar på föräldrarnas relationskonflikter. En annan informant, Henrik, beskriver likt Maria att barnet tenderar att komma i andra hand när det gäller information och han berättar att ett förbättringsområde är att följa upp insatser med barnet och inte bara med föräldrarna. Han förklarar att detta även innebär att undersöka vad barnet tänker kring insatserna. Resonemanget förs utifrån att det är lätt hänt att de tenderar att träffa och samtala med föräldrarna mer vid uppföljningar och att barnen ibland glöms bort.

“Det försöker man ju göra så gott man kan, att försöka hitta att barnen ska kunna vara delaktiga och också förstå vad som händer. Till exempel om man sätter in en insats och att det kommer in någon som ger föräldrastödande insatser eller någon familjepedagog eller något, att också barnen förstår att det, att barnet kan få ett sammanhang på det också och vad som händer.”

- Henrik

Henrik förklarar att det finns en strävan om att i möjligaste mån ge barnet ett sammanhang. Han förtydligar med att säga att om barnet har berättat att pappan slagit mamman, så ska barnet följas upp med information. Även om inget händer och socialtjänsten inte kan vidta någon åtgärd, betonar han vikten av att träffa barnet så att barnet då kan få ett sammanhang och bekräftelse i att någon lyssnat och följer upp vad barnet har berättat.

6.3.4 Barnets ålder och mognad

Kopplat till föregående subtema beskriver Evelina att det ofta blir fler samtal med föräldrarna än med barnen. Hon berättar att det kan handla om att föräldrar, eller vuxna, kan söka sig till handläggaren på ett annat sätt än vad barn kan och att barnets ålder är en påverkande faktor. Hon menar att vuxna och tonåringar lättare kan kontakta henne och boka in en tid, medan yngre barn inte på samma sätt förmår att göra det. I hennes resonemang blir det särskilt tydligt att det finns en maktskillnad mellan barn och vuxna kopplat till ålder, utifrån barns begränsningar gentemot vuxna. Sundhall (2012) skriver i sin avhandling att ålder på samma sätt som kön är förenat med makt, utifrån att barn i samhället tenderar att stå i motsatsförhållande till vuxna. Utifrån att socialsekreteraren inte enbart är en vuxen utan även en myndighetsperson med särskild makt att fatta beslut i frågor som påverkar barnet, förstärks maktasymmetrin ytterligare där barnet i förhållande till socialsekreteraren hamnar i underläge. För att ytterligare exemplifiera hur barn i förhållande till vuxna tenderar att hamna i underläge belyses Henriks resonemang kring hur han ser och förhåller sig till barnets röst i utredningsarbetet:

“Det är [barnets röst], någonstans barnets upplevelse. Och att barnet någonstans får komma fram. Sen är det ju en sak, är det en femåring så kan man inte helt, det kanske man inte kan grunda ett beslut på, på samma sätt som man kan, inte om femåringar fick bestämma allt så kanske det inte alltid hade varit så bra för femåringen, det kanske hade blivit lite för mycket glass höll jag på att säga.”

- Henrik

Utifrån Henriks resonemang tolkas det som att ett barn som är fem år inte ses som fullt lika kapabel eller förmögen att fatta beslut gällande vad som är bäst för barnet som en vuxen är. Han förklarar att om ett barn fick bestämma så kanske barnet skulle vilja äta glass varje dag, vilket inte hade varit så bra för barnet på lång sikt utifrån ett hälsoperspektiv. Med detta exempel, uppfattas det som att han menar att barn inte alltid kan se konsekvenser ur ett längre perspektiv på samma sätt som vuxna kan och att denna begränsning gör att barn i förhållande till vuxna hamnar i underläge när det kommer till beslutsfattande. Dock förklarar Henrik vidare att det är viktigt att barnets röst får komma fram, men att det finns en skillnad mellan att barnet får berätta och i vilken utsträckning socialsekreteraren har möjlighet att ta hänsyn till barnets berättelse i utredningsarbetet. Han framhåller betydelsen av att ha lyssnat till barnet och att de har fått möjlighet att berätta så att rösten utgör en del av utredningen.

När det gäller barnets ålder och mognad berättar informanterna att det kan vara svårt att definiera vad det innebär. I regel genomför informanterna barnsamtal med barn från tre eller fyra år och uppåt, och att de under en utredning genomför ett eller två samtal med barnet. När det kommer till yngre barn berättar informanterna att de genom observation av samspel mellan barn och förälder ändå kan få en uppfattning om hur barnet har det. För att ge ett exempel på ett resonemang kring begreppen ålder och mognad berättar Henrik hur han tolkar begreppen. Han menar att ålder är kronologisk ålder, medan barns mognad går att tolka olika. Han berättar om ett ärende gällande en yngre tonåring som var tvångsomhändertagen:

”Där är det liksom att det barnet är i mognadsnivå som en fem sex-åring nästan på många sätt, i vissa fall, och i vissa fall på en sextonåring. Och där är det liksom när hon ska bedöma sin situation, och prata om sitt liv, så vissa saker kan man inte på samma sätt ta hänsyn till på grund av att man har en annan upplevelse av världen, man kan liksom inte mentalisera eller abstrahera på samma sätt.”

- Henrik

I ovanstående citat berättar Henrik att ålder handlar om hur gammalt barnet är, medan mognad handlar om hur barnet eller ungdomen kan mentalisera eller abstrahera sin verklighet. Detta går att koppla Sundhall (2012), som skriver att barns kronologiska ålder kan medföra både för- och nackdelar för barnet när det kommer till delaktighet. Detta utifrån att ålder kan

göra barn trovärdiga, men också diskvalificerade. I både Sundhall och Nyboms (2005) studie tar sig detta i uttryck i form av att yngre barns röster ogiltiggörs för att de har låg ålder, men även att de inte görs delaktiga, samtidigt som äldre barn i större utsträckning kommer till tals. Sundhalls studie visar också på att äldre barns röster tenderar att ogiltiggöras, men då utifrån att det framkommer att barnet har speciella svårigheter eller en viss problematik.

6.3.5 Barn med funktionsnedsättning

Precis som Sundhall (2012) är också Evelina inne på att funktionsnedsättning är en faktor som påverkar barnets delaktighet. Hon berättar att det kan vara svårt att ha ett samtal med ett barn som exempelvis har grov autism eller ADHD och hon betonar att det är viktigt att ha kontakt med bland annat barnets skola för att få tips kring hur ett samtal med barnet kan ske på bästa sätt. Vidare berättar hon att det inte alltid är lämpligt att prata med barn som har funktionsnedsättningar, utifrån en föreställning om att det inte alltid är bra för det enskilda barnet att ta del av utredningsarbetet. Socialstyrelsen (2012) skriver att alla barn, oavsett funktionsnedsättningar eller särskilda svårigheter, måste bemötas utifrån de individer de är och betonar att alla barn har rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet.

Socialstyrelsen menar att barnets röst ska bedömas i förhållande till barnets ålder på samma villkor som andra barn och att barnet har rätt till anpassat stöd för att kunna använda denna rättighet.

6.3.6 Barns vilja till delaktighet

En annan faktor som enligt informanterna påverkar barnets delaktighet är barnets egen vilja att träffa socialsekreteraren. Maria berättar om två ungdomar som den senaste tiden uttryckt att de inte vill träffa socialsekreteraren och Maria menar att man får göra en bedömning huruvida man ska respektera ungdomens vilja eller inte och att man i så stor utsträckning som möjligt ska försöka motivera barnet till delaktighet. Även andra informanter ger uttryck för att resonera som Maria gör, vilket går att relatera till Sundhalls (2012) studie om barns delaktighet inom familjerätten. Till skillnad från Sundhalls studie ger informanterna uttryck för att faktiskt vilja träffa barnet eller ungdomen för att utreda dennes röst, men att de väljer att respektera barnets vilja att inte uttrycka sin åsikt i de undantagsfall då barnet inte vill

medverka i utredningen. I Sundhalls resultat där hon har granskat familjerättsliga utredningar framstår det som att familjerättssekreterarna inte i så stor utsträckning arbetar för att faktiskt göra barnets röst hörd i de ärenden då barnet inte vill medverka. Istället används barnets vilja att inte delta som en ursäkt till att inte försöka göra barnet delaktigt.

6.4 Sammanfattning av resultat

Det som är centralt i informanternas berättelser kring principen om barnets bästa är att det kan vara svårt att faktiskt avgöra vad som är bäst för ett barn i en våldskontext. Detta på grund av att barnets bästa kan förändras över tid, men också att informanterna betonar att socialsekreterarens bedömning kring vad som är bäst för ett barn kan skilja sig åt från vad barnet, föräldern eller andra myndigheter anser. Många informanter menar att det handlar om att göra en helhetsbedömning av barnets situation för att kunna fatta beslut om vad som blir bäst för ett barn. För att kunna göra den bedömningen krävs ett uttalat barnfokus, men informanterna berättar även att kompetens, erfarenhet och forskning är faktorer som inverkar. I materialet framkommer också att informanterna upplever att det kan vara svårt att avgöra vad som är bäst för ett barn när det kommer till tvångsinsatser, där barnet å ena sidan påverkas negativt av att leva i ett hem där det förekommer våld, samtidigt som en placering enligt LVU kan innebära ett stort trauma för ett barn. Slutligen poängterar informanterna att barn tenderar att hamna i kläm när det kommer till familjerättsliga tvister och att barns ställning i rättssammanhang behöver stärkas.

I materialet ses barn som både kompetenta och skyddsbehövande, vilket kopplas till barndomssociologins begrepp varande och blivande (Halldén 2007). För många informanter handlar barns delaktighet om att genomföra barnsamtal och tolkningen av informanternas beskrivningar är att de arbetar utifrån ett barnorienterat förhållningssätt, där de anpassar samtalen efter barnet. När barnet framställs utifrån delaktighet kontra skyddsbehov används Eriksson och Näsmans (2011) begrepp delaktigt barn respektive beskyddat barn, vilket är begrepp som formas utifrån i hur stor utsträckning som socialsekreteraren delaktiggör barnet i myndighetsprocessen. I materialet tolkas det som att informanterna genom information och återkoppling skapar ett delaktigt barn, men att även konsultation skapar utrymme för barn att vara delaktiga. Konsultation kan i denna studie kopplas till att informanterna vid barnsamtal

frågar barnet om det finns uppgifter som barnet inte vill att föräldern ska få reda på. Trygghet är en annan faktor som många informanter talar om när det kommer till det delaktiga barnet. Trygghet kan enligt informanterna skapas genom att låta barnet bestämma var barnsamtalen ska ske, se till så att man har på sig bekväma kläder under samtalen med barnet eller att helt enkelt se till att träffa barnet ofta för att skapa en relation och därmed trygghet. När det i denna studie talas om det beskyddade barnet fokuseras på situationer där barnets delaktighet tenderar att begränsas utifrån en föreställning om att barn i egenskap av att vara barn i en socialt utsatt position ses som just skyddsbehövande och ett föremål för vuxnas omsorg snarare än som en kompetent aktör. Utifrån informanternas berättelser kan detta innebära att barnet inte ges relevant information eller återkoppling kring utredningsprocessen.

När det kommer till faktorer som enligt informanterna påverkar barnets delaktighet talar många informanter om att organisatoriska faktorer som tidsbrist och arbetsbelastning påverkar antalet samtal med barnet, och därmed även i hur stor utsträckning som barnet känner tillit och kan öppna upp sig för informanterna. Den andra faktorn som informanterna upplever påverkar barnets delaktighet är föräldrarnas motivation och insikt kring hur våldet skadar barnet. Informanterna berättar att det finns föräldrar som inte vill att barnet talar med socialsekreteraren och att detta påverkar barnets delaktighet eftersom det då blir svårare att samtala med barnet. En ytterligare faktor som informanterna nämner är att föräldrars egen problematik i vissa ärenden tenderar att hamna i främsta rummet, vilket leder till att fokus förflyttas från barnet till föräldrarna. Några informanter berättar att barnet inte alltid informeras eller följs upp eftersom att fokus snarare hamnar på föräldrarna, vilket de upplever är ett förbättringsområde i utredningsarbetet. Vidare är ålder och mognad en faktor som påverkar barns delaktighet, utifrån att barn inte lika lätt som vuxna kan ta kontakt eller boka en tid med socialsekreterarna. I materialet framkommer att yngre barn inte alltid ses som fullt kapabla att se konsekvenser i ett längre perspektiv på samma sätt som vuxna. En annan faktor som informanterna talar om som påverkar barns delaktighet är barn som har någon funktionsnedsättning, där det ibland kan vara svårt att ha samtal eller där informanterna bedömer att det är olämpligt. Slutligen nämns barns egen vilja att inte delta i utredningsarbetet som en faktor som påverkar barnets delaktighet. Tolkningen av informanternas berättelser är att de vill och önskar att barn deltar i utredningsarbetet, men att

de samtidigt får göra en övervägande bedömning när det gäller barn som uttrycker att de inte vill göra sin röst hörd.

7. Avslutande diskussion

7.1 Diskussion

För oss har det under studiens gång blivit tydligt att principen om barnets bästa inrymmer många dimensioner och att det inte är helt okomplicerat att avgöra vad som är bäst för ett barn i en given situation. I studien beskriver informanterna att det kan vara svårt att avgöra vad som faktiskt är bäst för ett barn och att det finns många faktorer som ska vägas in och tas hänsyn till. Enligt informanterna kan barnets bästa få olika innebörder beroende på vem det är som definierar det. De lyfter fram att det exempelvis kan handla om att skilja mellan olika åsikter, där det som föräldrarna anser inte alltid överensstämmer med vad barnet själv tycker eller att åsikterna skiljer sig från socialtjänstens eller andra professionellas bedömning. Informanterna menar att det handlar om att göra svåra avvägningar som får konsekvenser för det enskilda barnet och därför är det viktigt att skapa sig en helhetsbild kring barnets situation i utredningsarbetet. På samma gång är det relevant att betona att barnets bästa är föränderligt över tid och rum. Det som är bäst för ett barn idag behöver inte vara det om fem år, på samma sätt som vad man för 50 år sedan definierade som bäst för ett barn inte betraktas på samma sätt idag utifrån att synen på barn förändras. Principen om barnets bästa är därför kontextbundet och den som har tolkningsföreträde ges makt att bestämma vad som är barnets bästa, men vem är det då som har makten att fatta beslut? Handlar det enbart om vad socialsekreteraren kommer fram till i sin bedömning eller kan också barnet vara med och påverka sin situation? Ses barn som aktörer i sin egen utredning eller framställs de snarare som föremål för vuxnas skydd och omsorg?

Precis som studiens titel signalerar påverkas barns delaktighet i utredningsarbetet av en syn på barn som kompetenta respektive skyddsbehövande, och vi kommer fram till att barn är både och samtidigt. Barn i egenskap av att vara barn i en våldskontext befinner sig i en socialt utsatt position och kan ses som beroende av vuxnas omsorg och skydd, men detta utesluter inte att barn också, precis som vuxna individer, har kompetenser, styrkor, och en röst som vill bli hörd. Informanterna ger uttryck för att arbeta utifrån ett barnorienterat förhållningssätt där barns röster ses som viktiga och värda att lyssnas på, men trots detta nämns en rad faktorer som enligt dem påverkar barns utrymme till delaktighet i utredningsarbetet. Studien har

redogjort för att organisatoriska förutsättningar, föräldrars motivation och insikt, men även föräldrars våldsproblematik påverkar barns delaktighet. Vidare belystes barns ålder och mognad, barn med funktionsnedsättning samt barnets egen vilja som faktorer vilka påverkar barnets delaktighet i utredningen. Den ena faktorn behöver inte utesluta den andra och på så sätt kan faktorerna utgöra en komplexitet i bedömningen gällande barns bästa, men likväl hur barn delaktiggörs i den utredning som rör dem själva. Frågan är hur dessa faktorer bör hanteras av socialsekreterare på bästa sätt? Vilka andra påverkansfaktorer finns utöver de som nämnts i denna studie?

Inledningsvis i uppsatsen presenterades studier vilka vittnade om att barn som upplever eller har upplevt våld har erfarenheter av att inte bli lyssnade till eller tagna på allvar av socialtjänsten och att barnets röst tenderar att hamna i skymundan i myndighetsprocesser. Detta talar för att barn faktiskt vill uttala sig i frågor som rör dem själva. Frågan är bara om vuxna är villiga att lyssna? Hur skapar vuxna förutsättningar för att barn ska vilja berätta och hur går arbetet till för att sudda ut de maktobalanser som finns dem emellan? I föreliggande studie beskrev Ingrid att hon upplever att barn inte blir tillräckligt lyssnade på i rättssammanhang. Hon menar att barnets rätt till sina föräldrar snarare tenderar att handla om föräldrarnas rätt till barnet och att principen om barnets bästa åsidosätts. Även om principen om barnets bästa särskilt ska beaktas vid omständigheter som präglas av våld så vittnar hennes exempel om att det i praktiken inte alltid fullföljs. Frågan är hur detta rimmar det ihop med det prioriterade barnorienterade förhållningssättet?

Avslutningsvis vill vi betona vikten av att ha ett barnperspektiv inom allt socialt arbete som rör barn, däri också inom myndighetsutövning. Socialtjänsten har tilldelats ett särskilt ansvar för att barn i samhället ska växa upp under goda och trygga förhållanden. Denna vision kan kännas svårt att uppnå och i vissa fall kanske det verkar som en omöjlig uppgift, men för att nå detta omfattande mål kan förändringen börja redan i det lilla. Genom att reflektera över vilken syn man som myndighetsperson har på barn kan det bli en grogrund till att kunna bemöta och bekräfta barnet som aktör och inte enbart som en individ i behov av omsorg. Genom att erkänna barnet i den situation hen lever i skapas arenor där barn och vuxna kan mötas. Samtidigt tänker vi att arbetet för barnets bästa inte enbart sker på individnivå mellan socialsekreterare och barn, utan också på andra nivåer i samhället. För att sätta barnets bästa

på agendan och att välkomna barn in i sammanhang där de tillåts vara aktörer krävs en fortsatt förändrad syn på barn som samhällsmedborgare. Det är ett arbete som måste fortgå på strukturell nivå bland politiker, ämbetsmän och andra beslutsfattare, men även på gruppnivå bland personal på socialkontor, i familjesystem och i andra verksamheter i samhället som rör barn.

7.2 Vidare forskning

I studien har det framkommit en rad intressanta teman och reflektioner om hur studien hade kunnat formas mot en annan riktning, här nedan beskrivs fyra förslag på vidare forskning.

För det första var studiens ursprungliga syfte att inte enbart fokusera på barnets bästa och delaktighet, utan även på hur socialsekreterare ser på föräldraskap i en våldskontext. Detta utifrån att socialsekreterare inte enbart utreder barnets behov utan även föräldrarnas förmåga att tillgodose behoven. Hur den bedömningen ter sig kan således vara med och påverka vilka beslut som tas gällande barnets behov och vad som är barnets bästa. Därmed är det första förslaget till vidare forskning att undersöka hur socialsekreterare ser på föräldraskapet i en våldskontext, vilket skulle inkludera hur socialsekreterare framställer pappor med våldsproblematik och mammor som är utsatta för våld som föräldrar. I likhet med Erikssons (2003) studie framkommer det även i denna studie att mammors föräldraskap tenderar att definieras utifrån huruvida de tar ansvar för barnets omsorg eller inte. Samma krav ställs inte på pappan i lika stor utsträckning, då han inte förväntas ta ansvar för barnets omsorg eller skydd. När informanterna talar om pappor som utövar våld ses han inte enbart som en dålig förälder, utan informanterna betonar att han trots våldsproblematiken kan vara en bra pappa utifrån att han kan göra roliga aktiviteter med barnet. En pappa kan med andra ord vara en bra pappa trots att han använder våld, medan mammor inte i samma utsträckning ses som en bra mamma när hon inte kan tillgodose barnets omsorg och skydd. Detta hade varit intressant att undersöka i vidare forskning, genom att koppla till föreställningar om kön och familjemönster.

Ett andra förslag till vidare forskning är att undersöka socialsekreterares syn på pappors (eller familjers) våldsproblematik utifrån föreställningar om kultur och etnicitet. I materialet

framkom antydningar från informanterna om att våldet kunde relateras till termer som kultur, etnicitet, föräldrars bakgrund och en annan etnisk härkomst än svensk. Detta kan relateras till Östbergs (2010) studie där föräldrars beteenden kunde förklaras utifrån kultur. I hennes studie visas detta genom att exempelvis peka på att utländska familjer inte ännu har integrerats i den svenska kontexten och därför inte har tillräckligt med kunskap om hur socialsekreterarna anser att man ska bete sig i Sverige.

Det tredje förslaget som reflekterats över handlar om hur detta problemområde skulle kunna vidareutvecklas i framtiden, detta för att ytterligare belysa barnets bästa och barnets röst i utredningar som rör barnet själv. Därmed är förslaget att granska skrivna barnavårdsutredningar för att undersöka hur stort faktiskt utrymme som barnet får, men även hur stort utrymme som föräldrarna får. Detta skulle kunna komplettera informationen som givits av informanterna utifrån hur de talar om och ser på principen om barnets bästa och delaktighet, till att även undersöka hur de skriver i utredningarna. Det skulle med andra ord kunna bli tydligare att se om vad de säger motsvarar vad som framställs i utredningstexterna när det gäller barn i en våldskontext.

Ett fjärde förslag är att intervjua barn som har erfarenheter av att ha varit i kontakt med socialtjänsten utifrån utredningar gällande våld. Härefter hade barnets perspektiv kunnat komma fram, till skillnad mot för vad som gjorts i denna studie vilken utgår från barnperspektivet. Genom att utgå från barnets perspektiv hade det varit möjligt att undersöka hur de själva ser på delaktighet, hur de upplever socialsekreterarnas bemötande och hur de ser på sina egna möjligheter att bli lyssnade till.

Källförteckning

Arnell, Ami och Ekbom, Inger (2010) ... *och han sparkade mamma... Trappmodellen i möte med barn som bevittnat våld*. Stockholm. Gothia Förlag AB.

Barnombudsmannen (2012) *Signaler - Våld i nära relationer. Barn och ungdomar berättar*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Bryman, Alan (2008) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.

BRÅ 2009:12 *Våld mot kvinnor och män i nära relationer: Våldets karaktär och offrets erfarenheter av kontakter med rättsväsendet*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Bäck-Wiklund, Margareta (2001) "Senmodernt familjeliv och barns vardag" i Bäck-Wiklund, Margareta & Lundström, Tommy (red.) *Barns vardag i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur och Kultur.

Enell, Sofia (2009) *Barnet i utredningen - En uppföljningsstudie om barns ställning i barnavårdsutredningar genomförda i BBIC*. FoU-rapport 2009:6

Eriksson, Maria (2003) *I skuggan av pappa: familjerätten och hanteringen av fäders våld*. Stehag: Förlags AB Gondolin.

Eriksson, Maria & Näsman, Elisabet (2011) *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten - om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia förlag AB.

Halldén, Gunilla (2003) "Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp" *Pedagogisk Forskning i Sverige* 8, 1-2, 12-23.

Halldén, Gunilla (red.) (2007) *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Hultman, Elin & Cederborg, Ann-Christin (2014) "Språkbruk i barnavårdsutredningar" i Cederborg, Ann-Christin (red.) *Barnperspektiv i socialtjänstens arbete*. Malmö: Gleerups utbildning AB.

Isdal, Per (2002) *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia förlag.

James, Allison & Prout, Alan (1997) *Constructing and reconstructing childhood*. London: Falmer Press.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Kvale (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lönnerblad, Véronique & Heilborn, Christina (2014) "Barnets bästa ska inte stå tillbaka" (elektronisk), *Svenska Dagbladet* <http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/barnens-basta-ska-inte-sta-tillbaka_3565082.svd> (2015-03-27).

Nybohm, Jenny (2005) "Visibility and 'child view' in the assessment process of social work: cross-national comparisons." *International Journal of Social Welfare*, 2005, 14, 315-325.

Rasmusson, Bodil (2009) *Analys, bedömningar och beslut i utredningar enligt BBIC*. Lund: Lunds universitet. Artikelnr 2009-126-75

Regeringskansliet (2014) "Konventionen om barnets rättigheter inklusive Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige." *Elanders* November 2014. Artikelnummer: S2014.025

Socialstyrelsen (2012) *Dokumentation av barnets bästa inom socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (u.å.) Bildkälla BBIC-triangel. (elektronisk), *Socialstyrelsens hemsida* <<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/grunderna>> (2015-05-08)

SOU 1997:116. "FN:s konvention om barnets rättigheter". Stockholm. 1997.

SOU 2006:65 *Att ta ansvar för sina insatser: Socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor*. Stockholm: Fritzes.

Sundhall, Jeanette (2012) *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Göteborg: Göteborgs universitet.

Thomsson, Heléne (2010) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2015) "Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning" (elektronisk), *Vetenskapsrådets hemsida* <<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>> (2015-04-17).

Weinehall, Katarina (2002) "Våld mot kvinnor och barn, forskning och erfarenheter" i Winberg, Margareta & Sahlström, Ingegerd (red.): *Se till mig som liten är när pappa slår mamma*. Stockholm: Nationellt Råd för Kvinnofrid

Unicef (u.å.) "Barnkonventionen" (elektronisk), *Unicefs hemsida* <<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>> (2015-04-19).

Östberg Francesca (2010) *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet.

Bilaga I – Mailinbjudan

Hej!

Vi heter Ellinor Andersson och Johanna Magnusson och är socionomstudenter på Göteborgs universitet. Denna termin skriver vi vår c-uppsats och vill i samband med denna komma i kontakt med socialsekreterare som arbetar med utredning inom barn och ungdom som är villiga att ställa upp på en intervju. Så vår fråga till dig är om du skulle kunna vidarebefordra vårt mail till din arbetsgrupp eller ge oss kontaktuppgifter till personer som du vet skulle vilja ställa upp?

Tack på förhand!

Med vänliga hälsningar,

Ellinor och Johanna

”Hej!

Vi heter Ellinor Andersson och Johanna Magnusson och är socionomstudenter på Göteborgs universitet. Denna termin skriver vi vår c-uppsats och kommer att fokusera på våld i nära relationer. Vi vill undersöka hur socialsekreterare inom socialtjänsten förhåller sig till principen om barnets bästa i utredningsarbetet, samt belysa de föreställningar som finns kring vad ett “gott” föräldraskap innebär.

Vi skulle gärna vilja intervjua er eftersom ni arbetar med klientgruppen och kan ge oss värdefull information om ämnet. Deltagandet är såklart frivilligt och vi beräknar att intervjuerna kommer att ta en timme. Intervjuerna kommer att spelas in för att vi lättare ska kunna återge era berättelser och dessa raderas efter att studien är genomförd. Deltagandet är anonymt och resultatet kommer att presenteras utan att känsliga uppgifter lämnas ut. Den färdiga uppsatsen kommer att läggas ut via Göteborgs universitets databas vilket innebär att det blir offentligt material. Självklart kan du få ett exemplar när den är färdig om så önskas.

Hoppas att du vill ställa upp med din tid och din kunskap.

Det är bara att höra av sig om du har några frågor.

Stort tack för din medverkan!

Kontaktuppgifter:

Johanna Magnusson

073-XXX XX XX

XXXX@student.gu.se

Ellinor Andersson

070-XXX XX XX

XXXX@student.gu.se ”

Bilaga II – Missiv

Hej!

Vi heter Johanna Magnusson och Ellinor Andersson och är studenter på socionomprogrammet vid Göteborgs universitet. Vi skriver nu vår C-uppsats och vill i samband med denna genomföra enskilda intervjuer med socialsekreterare inom socialtjänsten som arbetar med barn och unga. Syftet med studien är att undersöka hur socialsekreterare arbetar med pappor med våldsproblematik. Deltagandet är frivilligt och samtliga informanter har rätt att avbryta sin medverkan i undersökningen när som helst. Resultatet av undersökningen kommer endast att användas för vetenskapliga ändamål och i studiesyfte. Vi beräknar att varje intervju kommer ta en timme och dessa kommer även, om vi får er tillåtelse, att spelas in och sedan transkriberas för att vi ska kunna analysera materialet. Endast vi och vår handledare kommer att ta del av intervjumaterialet, som även kommer att raderas när vår studie är avslutad. Fram till dess kommer materialet att behandlas konfidentiellt, vilket innebär att namn kommer att fingeras. Under intervjun kommer vi att utgå från en semistrukturerad intervjuguide, vilket innebär att vi kommer utgå från specifika teman och frågor, men det kommer även att finnas utrymme för er att dela med er av det ni känner för. När det gäller plats för intervjun kan vi vara flexibla och vi tar hänsyn till dina önskemål gällande detta.

Kontaktuppgifter:

Johanna Magnusson

073-XXX XX XX

XXXX@student.gu.se

Ellinor Andersson

070-XXX XX XX

XXXX@student.gu.se

Handledare för projektet är:

Universitetsadjunkt Zulmir Becevic

Institutionen för socialt arbete

Göteborgs universitet

Box 720

405 30 Göteborg

Tel 031-XXX XX XX

XXXX@socwork.gu.se

Tack för din medverkan!

Medgivande:

Jag har tagit del av ovanstående information och accepterar deltagande i undersökningen.

Ort och datum:

-

Namn:

-

Bilaga III – Intervjuguide

Allmänt

1. Hur länge har du arbetat inom socialtjänsten med barn och familjer?
2. Vad är uppdraget?
3. Vad har ni för riktlinjer för arbetet med familjer där våld förekommer?
4. Hur ser du på din roll som socialsekreterare?
5. Hur ser du på opartiskhet?

Våld

6. Vad är våld för dig?
7. Vad är dina erfarenheter av att möta familjer där det förekommer våld?
8. Hur ofta möter du våld i ditt arbete?
9. Hur förklarar eller benämner du våldet för barn?

Barnets perspektiv och barnets bästa

10. Vad är dina erfarenheter av att möta barn som har upplevt våld i familjen?
11. Vad betyder begreppen barn och barndom för dig?
12. Vad betyder barnets bästa för dig?
13. Vad innebär barnets bästa i en våldskontext?
14. Vad betyder barnets perspektiv för dig?
15. Vad innebär barnets perspektiv i en våldskontext?
16. Hur beaktar ni barnens behov i utredningarna?
17. Vilka är de största behoven som socialtjänsten definierar hos barnen som befinner sig i en våldskontext?
18. Vad tycker du är bäst för barnen?
19. Vem tillfredsställer barnens behov?
20. Varför och på vilket sätt är pappan/mamman bra för barnet enligt dig?
21. Hur stort utrymme får barn i utredningen?
22. Vilka faktorer påverkar barnets utrymme och barnets bästa i utredningen?
23. Hur påverkar barnets ålder och mognad utrymmet i en utredning?
24. Vad gör ni med informationen som barnen ger?

Det goda föräldraskapet

25. Vad innebär det att vara förälder?
26. Vad innebär ett gott föräldraskap för dig?
27. Vad är ett gott föräldraskap i en våldskontext?
28. Vad tror du har påverkat din föreställning om det goda föräldraskapet?
29. Vad påverkar det goda föräldraskapet?
30. Hur ser du på föräldraskapet i en familj med våldsproblematik?
31. Vad är en bra familj?
32. Vad är en "tillräckligt bra familj" enligt socialtjänstens bedömningar?

Våldsamma pappor

33. Vad är en bra pappa?
34. Vad har du för bild av pappor med våldsproblematik?
35. Hur tror du att du har fått denna bild?
36. Hur tror du samhällets bild av våldsamma pappor ser ut?
37. Tycker du att pappor med våldsproblematik kan vara "bra pappor"?
38. Kan våldsamma pappor ha andra intressen än barnets bästa?
39. Hur fungerar kontakten med pappan i utredningsarbetet?
40. Hur stort utrymme får pappan i utredningen?

Utsatta mammor

41. Vad är en bra mamma?
42. Vad har du för bild av mammor som blir utsatta för våld av sin partner/barnets pappa?
43. Hur har du fått denna bild?
44. Hur tror du samhället ser på våldsutsatta mammor?
45. Tycker du att våldsutsatta mammor kan vara "bra mammor"?
46. Kan våldsutsatta mammor ha andra intressen än barnets bästa?
47. Hur fungerar kontakten med mamman i utredningsarbetet?
48. Hur stort utrymme får mamman i utredningen?